

הלכות פסח

א) **שבת** שלפני הפסח נהגו כל ישראל לקרותו שבת הגדול, והמעם למנהג זה לפי מה דק"ל בסדר עולם רבה ובשבת פרק ר' עקיבא ר"ח ניסן שבו יצאו ישראל מצרים ה' בשבת היה וחל עשור לחדש בשבת ואמר להם הקב"ה בעשור לחדש הזה ויקחו להם איש שה וגו' אמרו ישראל הן נזבח את תועבת מצרים לעיניהם ולא יסקלונו אמר להם הקב"ה התיצבו וראו את ישועת ה' אשר יעשה לכם היום הלכו ולקחו איש פסחו בעשור לחדש להיות להם למשמרת עד י"ד לחדש כשראו המצריים היו רוצים להנקם מהם והיו מעייהם מתחכנין ונדעכין באש ונידונים ביסורין ובחלאים רעים ולא הויקו אחר מישראל, ועל ידי אותם הנסים שאירעו באותו שבת נהגו לקרות שבת שלפני הפסח שבת הגדול, כך קבלתי בצרפת, (אב"י):

ב) **מנהג** בכמה מקומות שאין נועלים החדרים שישינום שם בלילי הפסח כי בניסן נגאלו ובניסן אנו עתידים להגאל דכתיב ליל שמורים הוא לה' לילה המשומר ובא מששת ימי בראשית ואם יבא אליהו ימצא הבית פתוח ונצא לקראתו מהרה ואנו מאמינים בזה ובשכר האמנה יבא, ואית סמך לרבר זה בכתובות פרק הנושא את האשה בירושלמי ר' ירמיה ספקד אלבשוני חיורין הפיתין אלבשוני דגרסין והבון מסאני ברגלי וחופרי בירי ויהבנו על סיראוי אין אתא משיחא ואנא מעהר, ויש באמנה זו שכר גדול, ובמבילתא גדולה האמנה לפני מי שאמר והיה העולם שבשכר האמנה שהאמינו ישראל שרתה עליהם רוח הקדש ואמרו שירה שנאמר ויאמינו בה' ובמשה עבדו מיד אז יסיר משה ובני ישראל, ר' נחמיה אמר כל המקבל מצוה אחת בהאמנה כדאי הוא שהשרה עליו רוח הקדש, וכן אתה מוצא שלא ירש אברהם אבינו העוה"ז והעוה"ב אלא בשכר אמנה שהאמין בו שנאמר והאמין בה', וכן אתה מוצא שלא נגאלו אבותינו ממצרים אלא בשכר אמנה שהאמינו בו שנא' ויאמן העם וישמעו וגו' וכן אתה מוצא שאין הגלות עתידות ליגאל אלא בשביל אמנה שהאמינו שנאמר תשורי מראש אמנה וכתוב וארשתוך לי באמונה וגו', כמגלת סתרים:

דרשה לפסח

ג) **שנינו** בפסחים בפ"ק שואלין בהלכות הפסח קודם לפסח שלשים יום שהרי הנביא היה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני, שנינו בתורת כהנים צו את אהרן לפי שכל סדר ויקרא וזרקו בני אהרן ונתנו בני אהרן וערכו בני אהרן ואהרן לא הזכיר שם שנתרחק על מעשה העגל, אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע באר שנואה ומימיה חביבין אם לעצום חלקת כבוד בשביל בניהם דתנן כל העצים כשרים למערכת חוץ משל זית ושל גפן קל וחומר לאהרן בשביל בניו לכך נאמר צו את אהרן ואת בניו הקיימו הכתוב לבניו, זאת תורה העולה והלא בסדר ויקרא דבר הרבה מעולה וחמארה ואשמות ומנחות אלא לפי שבבאן נכתבו ונשלטו כל הדינין שלא נכתבו שם כתב בהו תורה כאדם המביא פת כסנין לכסוף, וכן בנבואת מלאכי שהיו חותם כל הנביאים כתב:

זכרו

זכרו תורת משה עכדי וגו' שבה הושלמו כל הנחמות ואם תזכרו תורת משה הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו' והשיב לב אבות וגו' שיפנה האב על הבן והבן על האב, כי לא בחפזן תצאו ובמנוסה לא תלכו, פן אבא והכיתי וגו' אם לא תזכרו תורת משה, כך קבלנו מרבינו אברהם בר דוד מקרית יערים נ"ע, (אב"ן):

ד) ולכך נהגו כל ישראל לעשות בשנה פשוטה פקוד ופסח מנה ועצור צום וצלי קום ותקע, ויש מקומות שנהגו בפשוט ומעוברת פקוד ופסח, מעם לפקוד ופסח אנהר לן עיינין קרובי הרב רבינו אביגדור בן הרב ר' נתן נ"ע מאבינון, לפי שבצו את אהרן מדבר בהלכות הגעלת כלים וצריכין כל ישראל להיות וריוין וזהירין באלו קורין אותו לפני הפסח, מנין דכתיב וכלי חרס אשר תבושל בו ישבר ואם בכלי נחשת בושלה ומורק ושוטף במים ואמרינן בזבחים פרק דם חמאת שצריכין להעשות בהן מריקה בחמין ושטיפה בצונן, בכלים אשר נשתמשו בהן הקדשים להבשירם מדין נותר שלבועי מידה דהוה אניעולי מדין דכתיב בהו בפרשת מדין כל דבר אשר יבא באש, והגעלת כלים הנבלעין מאיסור החמין אנו למדין מגעולי מדין כמו שנבאר לפנינו בסמוך, מנה ועצור כראיתא במגלה כרי שתכלה קללות שבתורת כהנים לפני עצרת שהוא ראש השנה לאילן, צום וצלי משום דכתיב בפרשת ואתחנן כי תוליד בנים ובני בנים וגו' ונשנתם בארץ והשחתם ועשיהם וגו' העידותי בכם היום כי אבוד תאבדון ואמרו חכמים מאי דכתיב וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה', צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שהקדים שתי שנים לונשנתם שלא יתקיים בהם כי אבד תאבדון והם גלו לסוף תה"ב שנה משנכנסו בארץ, קום ותקע כרי שתכלה שנה וקללותיה לפני ראש השנה, במגלה:

ה) והלכות הגעלת כלים למדנו החכמים בפרק אהרין דע"ו הלוקח כלי תשמיש מן הכותים דברים שלא נשתמש בהן כל עיקר טובלן והן טהורים, דברים שנשתמש בהן על ידי צונן כגון כוסות וקתניות וצלוחיות מריחן ומטבילן והן טהורים, דברים שנשתמש בהן ע"י חמין כגון היורות והקומקמין ומחמי חמין מעילן ומטבילן והן טהורים, דברים שנשתמש בהן ע"י האור כגון שפודין ואסכלאות מלבן אותן ומטבילן והן טהורים, וכולן שנשתמש בהן עד שלא יטבול ושלא ידוה ושלא יגעיל ושלא ילבן מותר דנותן מעם לפנס מותר, אבל בכלי היתר הנבלע מאיסור אינו צריך טבילה שלא הצריך הכתוב טבילה אלא לכלי כותים כראיתא בירושלמי מפני שיצאו מטומאת הכותים ונכנסו לקדושת ישראל, וי"ש הכתוב אך במי גרה יתחמא מים שהגדה טובלת בהן והן מ' טאה ויתבאר לפנינו בעו"ה:

ו) והמטבילה לפני פלישת האיסור לא תועיל לעולם ולכך קתני מגעילן ומטבילן והן טהורין (מלבנן), דוגמא לרבר טובל ושרץ בידו לא עלתה לו טבילה. גיעולי כותים בכל מקום פלישת איסור שבבליהן וזה אב לכולן כי שם נגעל מן גבורים כלי משוח בשמן ופלט החרב מצד האחר ונהרגו וכאילו לא נמשח בשמן להחליקו והונו פשוטו של מקרא:

ז) והלבון שאמר והוא שיהו ניצוצות יתוין ממנו בירושלמי ובבבלי, ובסבינין של כותים אמר בירושלמי עלה דמתני דסוף ע"ו הסכין שפה והיא טהורה בר"א בסבינין קטנים אבל בסבינין גדולים מלבנן באור, ומעטה לא תיקשי ההיא תוספתא דע"ז שפודין ואסכלאות מלבנן באור מכלל דסכין לא בעי לבון, וכן בפסחים הלכתא אידי ואידי ברותחין ובכלי ראשון, ואילו בתוספתא אמרינן השפור והאסכלה והסכין מלבנן באור זכן בפ"ק דחולין משני תלמורא כגון שליבנה באור, דהתיא דע"ז ורפסחים דסני להבשרין בהגעלה בסבינין קטנים שאין צולין בהם בשר ואין תשמישן ע"י האור שצולין בהן בשר כשפודין של ברזל ומתניתין דהתם הכין מתפרשא הלוקח כלי תשמיש מן הכותים את שדרכן להגעיל גיעיל השפודין והאסכלאות מלבנן באור והסכין שפה והיא טהורה, והסכין בכלל כל הני דסני

דמי לנו בהגעלה סדלא בעי לבון אלא בשפור ואסכלה לחור, ובתר הכי תנן הסכין שפה והיא מהורה לחתוך בה צונן כדאיתא בגמרא וקאי עלה הירושלמי בד"א דלסכין לרותח סגי בהגעלה ולצונן סגי בשופה בסכין קטנים אבל בסכנים גדולים מלבנו באור כדפרשין שמהפני בהן בשר על גבי נחלים, וההיא דחולין והוספתא בגדולים מיידי או בחם על הנר מתקן בה את הנר של חלב לכך צריכין לבון, (אב"ן). ויש גאון שאמר שהיום הזה אף סכין קטנים של כותים צריכין לבון שנהגו לתקן בהן הנר של חלב כשהוא דולק ע"כ יש להחמיר:

(ח) ואע"ג דסכין של כותי צריך נעיצה י' פעמים בקרקע משום שמנונית דאיסור ותניא בחולין בסכין ששחט בה אסור לחתוך בה רותח, וצונן אית דאמרי בעי הרהר ובהרהר סגי דרם משרק שריק ואינו נבלע בסכין ואע"ג דבסכין טריפה אמר' התם והלכתא בצונן או בבליהא דפרסא דלאו משום דם דמינקט טריפה אלא משום דאיסור, ולא צריך נעיצה, איידי דשרידי סימנים לאפוקי דמא לא בלע שומן ולא אמרינן דבלע מפי מדם אבל לחתוך בו בשר צריך נעיצה: (ט) וכלים של כותים הצריכים טבילה לא אמרן אלא בלקוחין מהן וכמעשה שהיה בסדרן שהיו שקועים אצל ישראל אבל שאולין מכותי לא ומותר להשתמש בהן בלא טבילה אך צריכין הגעלה או לבון, וגולין מכותי או נהונים לישראל הרי הם בלקוחין ובעו טבילה, ואם משכנס כותי לישראל חוינן אי דעתיה לשקועי להו הרי הן בלקוחין ובעו טבילה וצריך לברך עליהן על המבילה, ואי לא ידעינן אי דעתיה דכותי לשקועי להו אי לא בעו מבילה מספק ולא בעו ברכה דספק דרבריהם הוא ולא בעו ברכה כדאמר בשבת בפרק כמה מדליקין, וכן ספק דאורייתא בפרק לולב וערבה בשמיני ספק שביעי מיתב יתבינן ברוכי לא מברכין. וכלי סעודה של כותים הם הצריכין טבילה כמו שאמר בפרשה, וזהם של מתכת, ולא כלים אחרים שאינם של מתכת אף אם הם כלי סעודה, ולא כלים של מתכת אם אינם כלי סעודה, ומאני דקוניא המתכין עליהם עופרת מחלוקת רב אחא ורבינא בסוף ע"ז חד אמר כחתילתו נדון שהוא של חרס וחד אמר כסופו נדון המצופה בעופרת ודינו ככלי מתכת וצריך טבילה ועלתה ההלכה שנדון כסופו, וכן אותן הקררות הבאות מעבר לים הנתחין עופרת במקום תשמישן והקערות שאוכלים בהן בארץ ספרד הכל הולך אחר המעמיד, אך כלי של עץ החשוק בחשוקי ברזל אין צריך טבילה דאין תשמישו במקום המעמיד. וכלי זכוכית הואיל ואחר שנשברו יש להן תקנה להתכסם הנם ככלי מתכות וצריכים טבילה כמו שאמר בשבת בפרקא קמא. כל הכלים הנבלעין סחמץ מגעילין אותן ברותחין בכלי ראשון, ואפילו הסכין ברתא שלהם מפני שפעמים רבות לוקחין בהן בשר מההבשיל של חמץ ואין עיקר תשמישן על ידי האור כאותן שלנו: (י) וכן הקערות השואבין בהן מרק מהיורות הגדולות בסעודת החתנים, ויש שמכסין בהן ההבשיל שבמתכת להבשיל מהר, ויש שמערין עליהן התבשיל מכלי הראשון והעירוי נדון ככלי ראשון לכל דבר כמו שאמר בשבת ירושלמי פרק כירה מהו ליתן התבלין מלמטה ולערוט עליהן מים רותחין מלמעלה ר' יונה אמר עירוי ככלי ראשון חייליה דר' יונה מן הדא וכלי חרש אשר הבושל בו ישבר אין לי אלא שבישל בתוכו עירה להוכי רותח מנין ת"ל בו מ"ם, ולדעת רבינו יעקב מ"כ עלתה השמועה בר' יונה וראיה לדבר בסוף מסכת ע"ז דרש רבה נעוה ארתחו, היקבים האסורים ירתיחום ויבשירום, וכן הדין לקערות להכשירן על ידי עירוי מים רותחין עליהן מכלי הראשון וכמו שכתב רבינו אלפסי ז"ל בפסחים כך נקום האי כללא בידך דמאני דאעא ודפרזלא וכו' דאישתמש בהו חמירא כוליה שתא בכלי ראשון צריכים הגעלה בכלי ראשון דאישתמש בהן בכלי שני כגון קערות וכיוצא בהן כי שדו עלייהו רותחים בכלי שני ומשהו להו בנייהו עד דפלמי שפיר דמי וכן כתב רב אחא משבחה, ואעפ"כ נהגו כל ישראל להגעילן בכלי ראשון סן המעטים שאמר ובבלועו כד פולמן, וכן עץ פרור מגעילו ברותחין ובכלי ראשון כבולעו כך פולמו, ובירסי

ובירמי דגללא וכן חביות של יין נסך האמורות צריך להסיר אחד מן השוליים ולהנעיל סכלי הראשון ולשפוך לכל דף ודף בכל צדי צדריו ולא דרך פי החבית כי במקום נפילת קלוח הרתיחה נגעל ובגלגולו ובנענעו אינו נגעל כי השני הבא מן הראשון הוא כלי שני ושלישי וכן כולם וצריך קלוח העידוי מכלי הראשון לכולם, ושוב היה למלאותו ולשליש ימים טעת לעת ולהערה בני ברהמרת אחד מן השוליים אולי לא יוכל לשפוך המים הרוותחים בכל הדפין ושצריך להשהות עליו את החמין מעט, גם בלא הסרת אחד השוליים יכול למלאותו ולערותו ג' ימים טעת לעת כדון נודות וקנקנים של כותים שהכשירן בעירוי ג' ימים טעת לעת בין שלגו בין שלהן כראיתא במסכתא ע"ו. ואחרי שנתברר לנו שהעירוי בכלי הראשון לכל דבר המולג את התרנגולת מעירוי כלי הראשון עליה אמורה שמבשל הדרם שלה, אך בכלי שני יתן המים רוותחים ושם ימלגוה דכלי שני אינו מבשל ובלוע כמו שאמר בובחים פרק דם חמאת ובפרק כירה בירושלמי וכיון שאין מבשל ובלוע אם מלגו ביחד שם כמה עופות ונמצאת אחת מהן מריפה השאר מותרין :

(יא) ומנהיג צרפת לאחר שחימת העוף מיד מדיחין הצואר ולמלות ואחרי כן למלגו אולי ימלגו באותן המים תרנגולת לאחר שיחמו המים בכ"ר, ויש שאומר התרנגולת שהריתוה במים חמין בכלי ראשון קודם שרהצו הצואר במים שהיא מותרת כראיתא בשבת פרק חבית כל שבא בחמין מערב שבת מדיחים אותו בחמין בשבת חוץ מקוליים האיפסנין והמלית הישן שהרחתן הוא גמר מלאכתן, ומדקדקים התם הוא הדהחתו הוא גמר בישולו ואסור אבל בתרנגולת שאין הרחתה גמר בישולה מותרת, ואין זה ראייה היא כלי ראשון אע"פ שאינו מבשל בולע הדרם שבה (ומבשל) כראיתא בובחים ובתורה כהנים וכירושלמי דפרק כירה ובבבלי, (אב"ן), על כן ג"ל כאותן שאחרים, וכן עיקר, ואע"פ שאמר בחולין פרק כל הבשר כות בשר שנפל לתוך יורה של חלב בשר אסור וחלב מותר ומתמהנין ואי אמרת איפשר לסוחמו אסור חלב נבילה היא פירוש היוצא מן הבשר ומין במינו לא במיל, הבא במאי עסקינן שנפל לתוך יורה רותחת דמיבלע בלע מיפלט לא פלט סוף סוף כי ניח הדר פליט, בשקדם וסלקו, ופיר"ש ז"ל כי ניח מן הרתיחה פולט, בשקדם וסלקו קודם שתנוח מן הרתיחה, למדנו מזה דבמים רותחין לא מפליט הכלי שנתן בהן, ואילו בפסחים אמרינן בכלי האיסור מנעילין ברותחין ובכלי ראשון, דיש לומר כשמוציא את הקערות שהוגעלו ברותחין ושומפן ומדיחין במים קרים כמנהג העולם ומשפשפם הרי ניח מרתיתיה ופליט, ורבינו יעקב מ"כ פירש סוף סוף כי ניח מהיות שבע מבלוע הדר פליט אף במים רותחין כמו שאמר בפסחים, ויש שאומרים כי בקערות שהן קשות מיבלע בלעי והדר פלמי כראיתא בפסחים אבל בבשר שהוא רך מיבלע בלעי והדר לא פליט כמו שאמר בחולין פרק כל הבשר בכבד דחלמי ליה בחלא או ברותחין דמצימת צמיה ובלע ולא פליט, מכל מקום לדברי הכל בכת הרתיחה בולעות הקדרות את המים וחוזרות ופולמות או ברתיתיה או בהדחתם בצונן ובשפשוף להסיר הגיעול שעליהם שפלמו, וצריך שתהיה היורה רותחת כל שעה שלא הנוח מרתיתתה ותחזור ותבלע לפי דברי הגאונים המצריכים להנעיל בכלי שהוכשר במים רותחין שאם ינעילו בכלי האיסור הרי הוא כמנעיל ביורה מלאה איסור, ויש מי שאומר שאף בכלי האיסור מנעילין כל זמן שהוא רותח אע"פ דבלעי איסורא כי ניח הדר פליט כשידיחם במים קרים, ולהכשיר היורה הגדולה ישפוך המים שבה בעודם רוותחים וישטפנה וישפשפנה במים קרים, ויורה קטנה ינעיל בתוך הגדולה ויורה גדולה יעשה לה מסגרת מיט סביב וירתיתנה דכבולעה בניצוצות כך פולטה בניצוצות, ובשאר ימות השנה הרוצה להנעיל יורה של איסור יעשה לה מסגרת

בצק סביב :

(יב) וראיתו בצרפת להטיק אבנים ולהשליכם ביורה בעודה רותחת וילכו המים הרותחין בשפתו היורה דבולעין ופולמין בניצוצות ולשפשפה היטב במים קרים להעביר הגיעול

הגיעול שעליה הנפלט. והמזוכות נהגו בצרפת לקנותם חרשים בכל פסח, ויש שמצניעין אותן מפסח לפסח, שאוסרים אותן שכותשין בהן תבלין כל השנה אין להכשירן אף בהגעלה ומביאין ראייה מפי רבינו שלמה ז"ל בפסחים בית חרוסת כבית שאור שחימוצו קשה דמי ופירש בית חרוסת ע"י כח התבלין והחומץ והקמח שנותנין בו דומה לקדרות ולבית שאור שחימוצו קשה למדנו שדינן כקדרות שאין להם תקנה להכשירם דהתורה העידה וכו', אך מנהג נרבונו ופרובינצא להגעילן ונראין דכריהן, דבפסחים אמר דברים שנשתמשו בהן חמץ בצונן ישתמש בהן מצה בין בצונן בין בחמץ חוץ מבית שאור ובית חרוסת, ומסתברא דלא ממעט להו אלא בהרחה אבל בהגעלה מותרין כדיון כל הכלים שנשתמשו בהן חמץ בחמץ, ובתוספתא דפסחים כלי גללים כלי אבנים כלי אדמה אינן מעוניים מריקה ושטיפה אלא הרחה אחר הגעלה לפי שנתבשלו בהן קרשים ולהכשירן מדין גומר שרצא בכרת, וכן אתה דן כשהן נבלעו מאיסור חמץ שהיא בכרת, וכן מנהג כל ישראל להגעילן, ובסדר הרב מוב עלם וברמי דגללא שריין בהרחה, (אב"ן):

יג) **אָוֶר** לארבעה עשר בודקין את החמץ לאור הנר שלא יעבור עליו בכל יראה ובל ימצא אם לא בשלו ואף כשכבולו שמה ימצא גלוסקא יפה ולא יהיה ברעתו לבטלה או יזכה בה מן ההפקר ויעבור עליה בכל יראה ובל ימצא, ולפי שהחמירה תורה בחמץ שלא יראה ולא ימצא בכל נבול ישראל כפסח לא בגלוי ולא במוצנע ולא יפקיד ביד הנכרי שלא יבאו לידי אכילה מפני שרגיל בו כל השנה החמירו חכמים לחפש אחריו בכל מקום השמישו, אע"פ שמן התורה בהשבתה בעלמא סני ליה כי לא יראה חמץ בתורת חמץ קאמר אבל בתורת עפר יראה ובדיקת חמץ מרובנן היא, וביטול החמץ אינה מן התורה אלא בחמץ שעמו בבית ושהוא יודע בו ואינו יכול לבערו בחמץ שנפלה עליו מפולת והעושה את ביתו אוצר וחמץ החתיו ובאותו יברך על ביטול חמץ, אבל בחמץ שאינו יודע בו אין צריך לא ביטול ולא בדיקה שלא הצריכה תורה על הספיקות לאסרן ולהתירן. ואור דתנן לילי הוא ולישנא מעליא נקט להודיע דבכניסת הלילה יבדוק עד שקיעת החמה שלא יתעצל ברבר, וכמו שאמר צורכא מרבנן לא לפתח בעירניה אורתא דהליכר נגדי ארביסר דילמא משכא ליה שמעתתא ואתי לאימנועי ממצוה, ולא יבדוק לא בשחרית ולא ביום אפילו ביום אפל אלא בלילה בשעה שבני אדם מצויים בכתיהן ואור הנר יפה לבדיקה, ובירושלמי מפני שאור הנר בלילה מבהיק וביום כוהה:

יד) **וְאִין** בודקין לא לאור החמה ולא לאור הלבנה ולא לאור האבוקה אלא לאור הנר, ירושלמי וכי יש חמה בלילה הדא אסרה אפילו ביום צריך לבדוק לאור הנר, ולא לאור האבוקה של עץ אבל פתילת השעוה אע"פ שאין הלהב עולה ונמשך כשמן יכול להכניסו לחורים ולסדקים משא"כ באבוקה, ואכסדרה שאמרו לאורה נבדקת שאין בה חורין וסדקים:

טו) **כָּל** מקום שאין מכניסין בו חמץ אינו צריך בדיקה, לאתווי חורי הבית העליונים והתחתונים שאין דרך לתת בהן חמץ זה סתוך גבהותו וזה מתוך שפלותו והאמצעים צריכין בדיקה, אוצרות יין כשאין מסתפק מהן אינן צריכין בדיקה אבל במסתפק מהן צריכין בדיקה דאין קבע לשתיה, אבל אוצרות שמן אפי' במסתפק אין צריכין בדיקה דיש קבע לאכילת השמן, וכל מקום שרגליו של תינוק מצוי שם צריך בדיקה שאין קבע לאכילתו, ומעתה אף חורי הבית התחתונים צריכין בדיקה שירו של תינוק מנעת שם:

טז) **וְיִלְמַד** אדם בתוך ביתו לכבד את הבית בכל מקום שמא התרנגולים והתינוקות הוליכו שם את החמץ, וכל שכן שלא ליתן כנר בידו של תינוק שמא יפרד או ישליך וצריך בדיקה אחרת, ושלא להשליך פת לכלב ולתרנגולים, ואם האשה מכבדת את הבית ודעתה לסמך על בדיקתה צריכה לברך על ביעור חמץ, ואם להקל על בעלה שיברוק

שיברוק אינה צריכה ברכה ואינה צריכה להוטר אך כעלה יברוק לאור הנר בכל מקום ולאחר בדיקתו הן צריכין להוטר :

(ז) **ואם** לא ברך אור י"ד יברוק ב"ד ואם לא ברך ב"ד יברוק בתוך המועד פי' בחול המועד, אבל ביום טוב לא יוכל לבערו לפי שאין ראוי למלטלו, ולאחר הפסח אינו צריך דק"ל כר' שמעון דאמר חמץ לאחר הפסח מותר באכילה וקנסא הוא דקא קנים הואיל ועבר עליה בכל יראה ובל ימצא, וכי קנים בעיניה אבל ע"י תערובות לא, וכ"ש כי לא חוי ליה ולא ידע ליה עד לאחר הפסח דלא קנים :

(ח) **והעושה** את ביתו אוצר תוך ל' יום צריך לבער, וכן המפרש בים והיוצא בשיירא, דהנן שואלין בהלכות פסח וכי' ואם שכח יכטלנו בשעת כיעורו וריו, ויברך על ביטול חמץ אם ידע שיש לו חמץ ואמר כל חמירא דאיכא ברשותי ולא ידענא ביה יהא במיל ויהא כעפרא, אבל קודם ל' יום ואין ברעתו לפנות האוצר לפני הפסח, וכן היוצא בשיירא ואין ברעתו לחזור לביתו לפני הפסח אין צריך לבער ואף אם ספק לו אם יפנהו ואם יחזור, אבל אם ברור לו הרבר שיפנהו או שיחזור אף מראש השנה צריך לבער. ואמר בהנאה משעת זמן איסורו ואילך שלא יסיק בו תנור וכירים, ואם הסיק בו את התנור אם הוא חדש יוצן ויסיקהו בעצי היתר והפת מותרת דזה וזה גורם מותר כרבנן דפליגי בההיא דפסחים וכו' יוסי דהנן בע"ז פרק כל הצלמים גבי אשרה וזרעין תחתיה ירקות בימות הגשמים אבל לא בימות החמה ר' יוסי ואמר אף לא ירקות בימות הגשמים מפני שהנבייה נושרת עליהן לובל ואסיקנא דר' יוסי לדבריהם דרבנן קאמר להו לדירי זה וזה גורם מותר, ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוסי, ואם לא צינן התנור הפת אמורה דיש שבת עצי האיסור בפת דהא אפיך לה שמואל לברייתא ותני לה לדרבי בלשון חכמים :

(ט) **ונכרי** דאפקיד חמירא לישראל וקביל עליה אחריות לנמורי כשל ישראל דמי וחייב לבעוריה כיון שהוא חייב באונסין דיליה, ואי אושליה ביהא וא"ל הא ביתא קמך ולא קביל עליה אחריות לא צריך לבעוריה ועושה לו מחיצה י' דלא ליכליה, ואי קביל עליה אחריות ואושליה ליה ביהא ומפתח ביד נכרי [לא] מיחייב לבעוריה ולא ימצא בבתיכם כתיב וזה אינו מצוי בביתו :

(כ) **והבודק** צריך לברך לפני הבריקה דכל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן חוץ מן המבילה ויתבאר לפנינו בעז"ה, ויברך על ביעור חמץ, ירושלמי רב אמר על מצות ביעור חמץ, ולימא כל חמץ שישינו ברשותי ואיני יודע בו וכטל, וכן לשון הלכות דרב יהודאי ו"ל בארמית כל חמירא כו' :

(כא) **והמברך** על ביעור חמץ לא לישתעי עד דכליא כל בדיקותיה, כי אם הצורך לענין הביעור כדי לבוין את לבו למצוה, וכדאיחא בהמוציא טול ברוך לא הוי הפסק והביאו טלח והביאו לפתן גביל לתורי, ואם מרבר אחר שהתחיל קצת מהבריקה אינו צריך לחזור ולברך, ואמר ההם הבודק צריך שיבטל פירוש מיד אחר הבריקה דאקשיגין ונבטליה בר' ונבטליה בה' או בשית ומשני כיון דלאו זמן איסוריה ולאו זמן ביעוריה דילמא פשע ולא מבטל ליה, ואף על פי שבטלו בלילי י"ד אם בא לבטלו אחר ד' שעות שאכלו החמץ שמא יוותר מן הלחם כזית שלא נתבטל ויעבור עליו, יישר כחו :

(כב) **וחמץ** של נכרים שעבר עליו הפסח מותר אף באכילה דאין לקנסו דלא עבר עליה בכל יראה ובל ימצא, ואף החמץ של ישראל שעבר עליו הפסח כחמץ שנפלה עליו טפולת שלא יכול לבערו לא קנים ר' שמעון דהא לא עבר עליה בכל יראה ובל ימצא ואע"ג דידע ליה ומותר באכילה וכ"ש כי לא חוי ליה ולא ידע ליה דלא קנים ומותר באכילה, ופת שעפשה ונפכלה מלאכול הכלב לפני האיסור א"צ לבערה ודרי היא

כמו שחרנו קודם זמנו דמותר בהנאתו כדאיחא בריש פרק כל שעה, אבל לאחר איסורו אסור בהנאתו משום קנסא הואיל ושהה באיסוריה:

(נג) **ולא** יסיק בו הנגור וכורים ואם עבר והסיק האפר מותר שכן שנינו כל הנשרפין אפרן מותר. ירושלמי מלוגמא שנסרחה זקוק לבערה בשנתחמצה ואח"כ נסרחה פירוש שהיתה ראויה שעה אחת אבל איפכא לא, ובמלוגמא הוא דבעינן נסרחה שאינה נסרחת אלא לאחר זמן מחמימות הבשר אבל קילור ואספלינה ורמיה הרי הן כעורות העברנין שנתן להוכן קמח שנסרח מיד ואין צריך לבערה. ובארבע שעות אחר אכילתו שורפו ולרברי הכל שורפו בתחילה שש, ואע"ג דאיחוחב ר' יהודה מהא דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה הא קיימא לן הלכה כסתם משנה, וכבר סתם לן תנא כר' יהודה בפרקא כהרא דתמורה אלו הן הנשרפין והר מינייהו חמץ בפסח, ואמר כנמרא הנן סתמא כר' יהודה דאמר אין ביעור חמץ אלא שריפה ותניא בתוספתא ובירושלמי עד שלא הגיע זמן ביעורו אתה מבערו בכל דבר משהגיע זמן ביעורו אתה מבערו בשריפה, ואית דאמרי כרבנן מפרר וזורה לרוח אם הוא קשה, כך כתב הר"ר משה ז"ל:

(נד) **ואמר** רבא הלכתא חמץ בוסנו בין במינו בין שלא במינו אסור, ומדלא יהיב שיעורא למימרא דבמשהו כרב, כך פסקוהו כל הגאונים, ואם נמצאת חטה

אחת שנתבשלה בתרנגולת בפסח אין להתירה שהרי נאסרה במשהו ואף באלף, אבל לאחר הפסח ודאי מותרת דחמץ על ידי תערובות לא קנים ר' שמעון, שלא בזמנו בין במינו בין שלא במינו מותר דעל ידי תערובות לא קנסינן ליה ואף על גב דעבר עליה בעינה, וכל שכן כי איערב ליה בשוגג דלא עבר עליה דמותר לשהוייה, ואפילו נותן מעט עצמו לא מיתסר בהנאה, והא דתנן בפרק אלו עוברין בפסח כותח הבבלי ושכר המדי וחומץ האדומי לאו משום נותן מעט אלא משום דהוה ביה עיקר המאכל ועוברים מכל מחמצת לא האכלו לרבות תערובתו, ולא כמו שפירש רש"י ז"ל בכל יראה ובל ימצא, אם משבח שערי או חייבי בבישולא ונתבקעו הכל אסור במשהו, ואי לא אינהו אסורי ובישולא שרי דאיסור תערובת משהו דרבנן וספיקא דרבנן לקולא, רבינו האלפסי ז"ל: (כה) **ורבינו** יעקב מ"ב דשעורה הנמצאת ברבש בפסח אין לאוסרו משום דקיימא לן דחמץ בפסח במשהו, כיון דנפל בו לפני הפסח כבר נתבטל לפני זמנו ואינו

חוזר וניעור כדאמרינן גבי ציר בבכורות, ואפילו נפל בפסח אינו אסור אלא נתבקעו טמט, ולמיכלינהו בעינייהו עברינן לחומרא דכיון דלא איפסיקא הלכתא לא בשמואל ולא כמר עוקבא דאמר לא נתבקעו טמט אלא כל שאילו מניחן על פי חבית והן מתבקעים מאליהן וספיקא דאורייתא לחומרא, אבל אי משהכחי בהרי בישולא ולא נתבקעו כיון דאיסור תערובת משהו דרבנן לא אסרי ליה לההיא בישולא דמשתכחי בה תרי ותלת שערי אלא אם כן נתבקעו כשמואל דהוה ליה ספיקא דרבנן לקולא, אבל כחייבי דאית בהו צירויא כמבוקעות דמיין ואסור במשהו, ורבינו יעקב מ"ב גרים הכי אמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור בששים ולא גרסינן במשהו כרב, דהא רבנן סכזראי היא, ותדע שכן הוא דהא רבא גופיה פסק בפרק גיד הנשה כך אמר רבא אמור רבנן כמעמא ואמור רבנן בקפילא ואמור רבנן בששים, מין בשאינו מינו דהיתרא כמעמא, דאיסורא בקפילא, מין במינו דהיתרא או דאיסורא דליכא למיקם אמעמא ופין בשאינו מינו דאיסורא דליכא קפילא בששים, ואם היה סוכר רבא במשהו כרב אפילו בשאר איסורין כדקאמר רב לשעמי' רבב ושמואל דאמרי תרווייהו כל איסורין שכתורה במינן במשהו תיקשי דרבא אדרבא סההיא דגיד הנשה, וכיון דקיימא לן כרבא דכל איסורין שכתורה בששים כדאמרינן בגיד הנשה אם כן הלכתא כריש לקיש ור' יוחנן דכל איסורין שכתורה בין במינן בין שלא במינן בנותן מעט דהיינו ששים חוץ מטבל ויין נסך במינן במשהו שלא במינן בנותן מעט, ועוד דרב ושמואל ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן כראמר בריש פסכת יום טוב ופלוגתייהו

זמלוגתיהו בשילהי ע"ז, ואע"פ שפסק ריא"ף כסוף ע"ז כרב ושמואל הוא פלוגתא דאבוי ורבא בחמירי דחימי וחמירי דשערי ברב ושמואל שייבא, חזר בו בסוף ימיו בתשובותיו ופסק כריש לקיש ור' יוחנן, ומוה פסק רבינו יעקב מ"כ דסתם יינן בששים, דיינן נסך דקאמר התם שנתנסך ממש לפני ע"ז כמתני' דתנן ואלו אסורין ואסורין בכל שהן יין ביין ומים במים ודבראי במים שנתנסכו לע"ז קתני והני יין ביין דרמיא דמיים במים, ומעתה חמץ בפסח וסתם יינן בששים ככל איסורין שבתורה, אך לא עשה מעשה רבינו יעקב מ"כ להקל בדבר אם לא יהיה בדבר הפסח מרובה והתורה חסה על ממונן של ישראל, וכך אמר וכי לפני שאנו מדמין נעשה מעשה בתמיה כדהיא דירושלמי דפסחים ברוב, ויהבאר במקומו בהלכות יין נסך בעו"ה, ושלוס, (אב"ן):

(כו) **ושמואל** אמר קדירות בפסח אל ישברו אלא משהי להו אחר זמנן ועביר להו בין במינן בין שלא במינן ומדיחן ומשפשפן ופה שלא ישאר בהן החמץ בעין וכו' שמעון דלא קנים אלא בעיניה אבל על ידי תערובות לא, ועוד דנותן טעם לפנים מותר כדאיתא בסוף ע"ז, ובמקומו יתבאר בעו"ה לפנינו בהלכות פת של כותים:

(כז) **וכן** מנהג כל ישראל להצניע הקדירות לאחר הפסח לאחר שהוסקו בקינמא מעט מבפנים שלא ישאר בהן חמץ בעין דלא קנים ר' שמעון ע"י תערובות כיון דלא עבר עליה דהא ליתיה בעיניה, ומכל מקום השכר שעושיין מחמין או משעורין או יין שנותנים בו חמץ חס כדו להחמין שאין אדם יכול לסננו שלא ישאר בו משהו מן החמץ וחמץ בזמנו כמשהו והכל אסור צריך לבער, ובירושלמי דכל שעה ר' שמואל ב"ר יצחק היה לו יין תוסם ויהב בגויה שעורין בנין דיתחמע אתא שאיל לר' אמי א"ל צריך את לבער. ויש לי ראייה מההיא מתניתין דפרק כל שעה דקיימנא עלה דפת של כותים מותרת באכילה דאוקים רבא למתניתין בר' שמעון ודקתני בשל נכרי מותר בהנאה משום רישא דהני ושל ישראל אסור בהנאה ויתבאר לפנינו בעו"ה בהלכות פת של כותים, ושלוס, (אב"ן). ואף לרב דאמר קדירות בפסח ישברו דאין להן הכשר בהגעלתן אבל בלבון מותרות אי לאו משום דחיים עלייהו דילמא פקעי, וכן מוכח בזבחים פרק דם חטאת דכלי חרס המלוכין ככלי חרש הוא ופנים חדשות באו לכאן וזהו שבירתו, דפריך התם אלא מעתה קדירות במקדש אמאי ישברו ליהדרניהו לכבשונות ומשני לפי שאין עושיין כבשונות בירושלים הא אם עושים לא ישברו:

(כח) **כתב** רבינו שלמה ז"ל אשה שלותה ככר של חמץ מחבירתה לפני הפסח צריכה לפורעה לאחר הפסח ואין כאן ביעור החמץ ואם אינה פורעת יש בו משום גזל ומשום לזה וחינו שגנקא רשע וכלהו מן המקום שנאמר לזה רשע ולא ישלם וצדיק חונן ונותן, ואין בזה איסור שהרי שנינו דבי ר' ינאי יופי פריי מענייים בשביעית לפני זמן הביעור ופרעי להו בשמינית לאחר זמן הביעור וא"ר ינאי יאות הן עבדין, (אב"ן):

(כט) **והני** מאני דקנויא שמתוכין עליהן עופרת מבפנים ומכחוץ דאישהמש בהו חמץ בחמין בין ירוקי בין חיורי בין אוכמי אסורי בפסח כדאמר להו אמימר דכיון דמידיתיה ודאי בלעי והתורה העידה על כלי חרש שאינו יוצא מיריד דופיו לעולם, ומאי שנא מדלענין יין נסך דאמימר שרא להו כולהו, זה תשמישו על ידי חמין פירוש חמץ, ויין נסך תשמישו ע"י צונן, והא דאמר מרימר לענין יין נסך דירוקי שרו לית הלכתא כוותיה דקיימא לן כרב וזבד דאמר ירוקי אסורי משום דמצרפי ובלעי ולא מקשינן אלא מחיורי ואוכמי, רבינו האלפסי ז"ל:

(ל) **והכפות** מן הקרנים שנשתמשו בהן בחמץ בחמין אסורי אף בהגעלה בפסח מטעם דחיים עלייהו משום דטיפסרו בהגעלתן ולא מגעיל להו שפיר. ועריבות של עץ שלשין בהן כל ימות השנה אע"פ שאין בהן סרק כלל אסורין לפסח לפי שאינן בני הגעלה

הגעלה בכלי ראשון, ולערות עליהן מים רותחין אע"ג דעירווי ככלי ראשון אין להתירן דיש לחוש שמא לא יערה בכל צדריהן והוה להו שאר הצדדין כלי שני ושלישי לפיכך מוב להתמיר וללוש בכלים חדשים:

(א) ואין שורין בפסח מורסן לתרנגולים ולא יתן מוגלשין על נבי קמח אבל קמח על נבי מוגלשין מותר, וכן מנהג לעשות כן בצרפת לתינוקות יונקי שדים, ולא ילעום אדם חמין ויתן על נבי מכתו שרוק הפה הוא מחמיץ אותן, ואין לשין לא בחמה ולא בחמין ולא בחמי חמה ולא במים שנשאבו בו ביום אלא במים שלנו הלילה ונתקררו, לפי שניסן הולך אחר ימות הגשמים שהחמה מהלכת בשפולו של רקיע בלילה ומחממת את מי הבורות והמעיינות על כן מעלות הבל הרתיחות שהן חמות, וכן המחילות שהן תחת הקרקע חמות, וחשו חכמים למי בורות ומעיינות למקום שאין להם נהרות:

(ב) וביום המעונן לא תלוש תחת הקרקע דיומא דעיבא כוליה שמשא, ואם עברה ולשה באלו שהוכרנו אסור כרב אשי דהוא כתרדא דעבר אדרבנן וקסנין ליה, ולא דמי לבציקות של נכרים שהותרו דלא עבר עליהו אדרבנן, ויש לומר דה"ס עברה ולשת אבל אם נשפכו המים שלנו או שכחה ולשה מותרות המצות שנילושו במים שלא לנו דאין כאן מעמא דקנסא ומידי דהוה אבציקות של נכרים שנילושו במים שלא לנו ושרו דליכא מעמא דקנסא ואדם ממלא כריסו מהן, ועוד כיון שהותרו בציקות של נכרים נמצא שאיסור מים שלא לנו אין בהן משום תורת חימוץ אלא משום שימור דכתיב ושמרתם את המצות וכיון דלא איפשר שרי:

(ג) וְשֵׁנִינִי בפסחים בפרק כל שעה אין לשין את העיסה ביין ושמן ורבש ואם לש (כל הפת אסורה) רבן גמליאל אומר השרף מיד וחכמים אומרים תיאפה מיד א"ר עקיבא שבתי היתה אצל ר' אליעזר ור' יהושע ולשתי להם עיסה ביין ושמן ורבש ולא אמרו לי דבר ואע"פ שאין לשין בו מקמפין בו אתאן לת"ק וחכמים אומרים את שלשין בו מקמפין בו ואת שאין לשין בו אין מקמפין בו, ואפליגי רבנאותא בהא מילתא, וכתב הרי"ף הא מהני' אוקמוה רבנאותא ביו"ט שני דהוא חול המועד מדאמר תשרף מיד ולא ביו"ט דהבערה שלא לצורך היא ואפילו לר' עקיבא לא מיתוקמא ביו"ט דה"ל מצה עשירה ומסתברא ליה דהלכה כר' עקיבא דיו"ט דמביעי לחם עוני הוא דאסור אבל מכאן ואילך שרי, וכריב"ל דקאי כוותיה דאמר להו לבניה יומא קמא לא תלושו לי בדובשא מכאן ואילך לוושו לי דודאי הא מתניתא בשמן על ידי מים היא שנויה דהא קיטוף שמן על ידי מים הוא שלשין במים תחילה ואחר כך מקמפין בשמן, ות"ק מאי דאסור בלישה שרי בקיטוף ורבן גמליאל ורבנן אסרי בין בלישה בין בקיטוף ור' עקיבא שרי בלישה וכל שכן בקיטוף, וריב"ל דהוא אמורא כתרדא וליכא אמורא דפליגי עליה עבד עובדא כר' עקיבא, ואי לאו דקאי כוותיה הוה אמרינן דהלכתא כרבן גמליאל ורבנן דאסרי בין בלישה בין בקיטוף דקי"ל בכלי תלמודא היכא דלא איפסיקא הלכתא כהריא דיהיר ורבים הלכה כרבים, ועוד כיון דנמרא מייתי ראיא מדריב"ל הילכתא היא למעשה, ואית מרבנותא וכן רבינו חננאל דאסרי בין בלישה בין בקיטוף בכל ימות הפסח ורבנן גמליאל ורבנן ושמום דמחממא דכיון דקמו להו כחודא שיטתא רבנן דסיפא דבריתא ורבן גמליאל דישרף מיד (אלא אמר) הלכתא כוותיהו והשתא קטופי לא מקמפין בהו כ"ש דלא לשין בהו ואם לש השרף מיד, ודקאמר ריב"ל וריש לקיש דמי פירות אין מחמיצין לחודיהו בלא מים, אישתבת השתא דאסור למילש ולקטף במי פירות שנתערבו בתוכן מים בכל ימות הפסח ואם לש השרף מיד, ורש"י כתב אין לשין את העיסה וכו' ואם לש תשרף מיד בחול המועד ולא ביום טוב דהבערה שלא לצורך היא, וריש לקיש דאמר דאין חיובין על חימוצה כרת דמי פירות אין מחמיצין לא קשיא אהך, דאין חיובין על חימוצה כרת קאמר דלא הוי חמץ

גמור אבל חמץ נוקשה בעיניה הוי ובלאו דכל מחמצת לא תאכלו, למדנו מדבריו שאין ללוש כלל אף במי פירות לחודייהו וחמץ נוקשה הוי ובלאו דכל מחמצת איתה, יש לי כמה תשובות על רבינו ע"ה חרא מדר' יהושע בן לוי דמכאן ואילך לווש לי בדובשא ומדרכא דתרתוי שבלי וכו' ומדריש לקוש דמי פירות אין מחמיצין, ומעתה שלש מהלוקת בדבר לרבינו שלמה ע"ה אף במי פירות לחודייהו אסור ללוש דקאי בלאו דכל מחמצת, ולרבינו האלפסי אף מי פירות במים לא מחמעי כר' עקיבא וכר' יהושע בן לוי ומותר ללוש ולקטף במי פירות וזלתי ב' לילות הראשונים משום לחם עוני, ולדברי הלכות גדולות ורבינו הננאל אסור בין בלישה בין בקיטוף בכל ימות הפסח במי פירות עם מים, ואין לנו להכניס ראשינו בין ההרים הגדולים האלה, ויש להתחיר כדברי כולם, (אב"ן):

לד' י"ט שאומרים שאין לתת מלח במצות בפסח משום דמחמעה, ואין מעם בזה, כי כל המנחות באות מצה והיה בהן מלח, אלא משום דמצה עשירה היא ובלילה הא' הוא דאין נוהגין מכאן ואילך שרי, ובביצים ללוש בפסח לא אמר רבינו שלמה בזה לא אסור ולא מותר שהרי ה' בגמחים את העיסה ואין ידוע אי משום חימוץ הוא זה או דרך ביצים להנפיה, ויש לאסור מספק, ובפלפלין אמר רבינו שלמה משום חימוץ, ורבינו יעקב התיר חוץ מלילה הראשון דבעינן לחם עוני דתנן' בפרק הקומץ רבה תבלה בקצח ובכל מיני תבלין כשרה מצה היא אלא שנקראת מצה סתובלת, ובשל מצת מצוה קאמר ושנינו בתוספתא דיו"ט והפלפלין הרי הן כתבלין לכל דבר:

לח' וכן כתב הרב ר' משה זצ"ל מותר לתת התבלין והשומשמן וכמון וקצח וכיוצא בהן לתוך המצה, אבל לילה הראשון אסור דבעינן לחם עוני, ולחם עוני פרט לחלוט ואשישה ופרט לעיסה שנילושה ביין ושמן ורפש, והא דאתא פרק החולץ ליבמתו אלא חלוט מצה היא למאי הלכתא לומר שאדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, דהדר אפייה בתנורא ואית ליה תוריתא דנהמא, וההיא דפרק כל שעה דלא הדר אפייה ואינו נקרא לחם עוני כפר"ת בפסחים פרק אלו עוברין, אסור רב קבא מלוגנאה לפסחא והא אנו תנן חמשת רבעים קמח ועוד חייבים בחלה הכי קאמר קבא מלוגנאה קאי נמי כי האי שיעורא והן ביצים כמנין חלה והעומר מוכיח לה, ואמרינן בעירובין בריש פרק כיצד משהתפין ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה כרי עיסתכם עיסת מרבר דאתיא לחם הארץ מלחם שמים כתיב הכא והיה באכלכם מלחם הארץ תרימו תרומה לה' וכתיב התם לקטו לחם משנה והעומר עשירית האיפה הוא ואיפה שלש סאין סאה ששה קבין והקב ארבעה לוגין הנה שבעים ושנים לוגין, העישור שבעה לוגין וכיצה וחומש ביצה כמנין חלה, ואייתי ועודות דרבי ושדי עלייהו וכמה ועוד אחר מעשרים בביצה, הנה בין הכל ארבעים וחמשה ביצים וחומש, וזהו ששינו חמשת רבעים קמח ועוד חייבים בחלה, השמונה עשר קבין לאיפה מדברית, באו לצפורי והוסיפו על המדות שתות מלכר ונכנסו בחמשה עשר קבין שוחקות והעישור קב וחצי שהם ששה לוגין, באו לירושלים והוסיפו על המדות שתות ונכנסו בחמש לוגין שוחקות והן חמשת רביעי קב, ועוד ע"י שהביצים היו גדולות מאלה של עכשיו צריך הועודות, כך קבלתי בצרפת מפי הרב ר' יודיה ז"ל ממלאן (אברהם בן נתן הירחי):

לו' ולאפות אשה אחת פת מרובה בשאר ימים מוכים מותר שאין בו חשש חימוץ, דהניא ממלאה אשה את התנור פת אע"פ שאינה צריכה למלאותו, מפני שהפת נאפה יפה בשעה שהתנור מלא, אבל בפסח שיש חשש חימוץ אין לאפות פת מרובה באשה אחת וזלתי חמשת רבעים קמח, וזהו קבא מלוגנאה (שתריקן חוני הטענל):

לט' ואפי' בשאר י"ט שנינו ביר' אין אופין פתין גריצין אלא רקיקין שבתוך שמתחתן מרובה אף הוא אינו אופה אלא כרי צרכו, ומשערים מרת העומר לחלה ולפסח כרתניא בתוספ'

דנזיר נזיר ששהה מכל משקין האסורין אם התרו בו חייב עליהן בכזית מכולן כיצד יעשה מביא כוס מלא יין ומביא זית אגור ונותן בו ושופע אם שתי כיוצא ממנו חייב ואם לאו פטור, וכן מנהג צרפת לשעור, ובספרד משערים אורו במשקל למשקל הפלפלין בין הוערות והכלי, ופחות מזה השיעור אין ללוש שלא להפקיע מחלה, אך יש להוסיף עליה כמעט כשני ביצים לקטף בה העיסה המגולגלת, שאם יסדרנה בצמצום שמא תחסר המדה ויפקיענה מחלה ואם יברך עליה יעבור על לא תשא, וכשם שאין לשין באשה אחת יותר מזה השיעור כך אין מקטפין שלא יבא לידי חימוץ, והלש או המקטף אם אינו יודע [המדה], למה לנו מדה בפסח ומה הועילו חכמים בתקנתם, ואמר רב יוסף הני נשי דידן נהיני למיפא קפיוא קפיוא בפסח א"ל אבוי מאי דעתיך לחומרא פירוש שלא התחמץ חומרא דאתי לידי קולא דקא מפקע להו מידי חלה, דעברין כר' אליעזר דאמר אף הרודה ונותן לסל הסל מצרפם לחלה דכתיב והיה באכלכם מלחם הארץ הרימו תרומה לה' ואין לחם אלא האפוי בתנור שנאמר ואפוי עשר נשים לחמכם בתנור אחד, ושלום:

אין לכל ירא השם לגדש הסודות גודשא תילתא יותר על המחוק ומה הועילו חכמים בתקנתם, וקבא מלוגנאא לפסחא וכן לחלה כהויה דהנן חמשת רבעים קמח ועוד משמע בלא גודש דבקבא משערינן לה וכהויה דכיצד משתתפין כבר בפונדיון מד' סאין במלע דלא אמרין כסאה גודשה כדקאמר חצי חציה מממא טומאת אוכלים והיא כביצה ממש כדמשמע בכלא תלמודא ולא מדה גדושה המחוקת יותר מכביצה, וכן שתי ידות לכבר משלש לבק מיירי בקב שאינו גדוש, כך שמעתי מרבינו, (אב"ן):

לח וצריכה האשה להפריש את החלה מכל מדה ומדה ואין להקיף כמה עיסות ולהפריש מאחת על כולן, כי הסל מצרפם לחלה לא אמרין אלא בשלא היה בכל אחד שיעור חלה כדאמר קפיוא קפיוא פחות מכשיעור ולחומרא אבל לא לקולא. ואם נאפת העיסה ולא הפרישה חלתה בין ביו"ט בין בחול תבצע מן העיסה לאחר אפייתה ותכרך כאלו היתה מפריש מן העיסה, כך כתב רש"י ז"ל, ואם שכחה מדה אחת שלא הפרישה ממנה חלתה ונתערבה באותן שהופרשו יבא ויקף מדה אחרת שלא הופרש ממנה ויתרום ממנה על המדומעת, דחלת חוצה לארץ דרבנן ומן הפטור על הפטור הוא, ואם לשה מדה אחת ועשתה עליה חלה ועדיין לא נקראת שם חלה ונאבדה חייב להפריש ממנה אע"פ שאין בה שיעור חלה דכיון שנתחייבה אין לפוטרה מחלה מ"ד, ואם רוצה להפריש מכולן כבת אחת די לה בברכה אחת להפריש תרומה ויפריש כזית מכל אחת ואחת ויעשה כל זית וזית עוגה קטנה וישרפם כולם אם אין להם כהן קמן שיהנם לו ובלבד שלא יסיח בנתיים ואם סח צריך לברך על הפרשת האחרות, (אב"ן):

בפרק אלו עוברין בפסח כיצד מפריש חלה בטומאה ביו"ט ר' אליעזר אומר לא תקרא לה שם עד שתאפה, בן בתירא אומר תטיל לצונן, ר' יהושע אומר לא זהו חמץ שמוזהרין עליו בכל יראה ובכל ימצא אלא מפרישתה ומניחתה עד הערב ואם החמיצה החמיצה. הניא רבי אומר הלכה כר' אליעזר ור' יצחק אמר הלכה כבן בתירא, וכתב ריא"ף והלכתא כר' אליעזר וכדפסיק רבי דקימא לן הלכה כרבי מחבירו, ועוד דהא דר' אליעזר שייכא באידך דר' אליעזר דאמר תרודה ונותן לסל הסל מצרפן לחלה וכבר פסק שמואל הלכה כר' אליעזר ואמר ר' חנינא אפילו בענין שאינן נושכות זו בזו, ע"כ:

למ ירושלמי מתני' בשנממא עד שלא גלגלה אבל אם נממאת לאחר גלגולה יעשנה קבין בתמיה לפוטרה מחלה והלא כבר נתחייבה בחלה, אבל סתני' שלא גלגלה ולא נתחייבה בחלה לא תקרא לה שם שלא תגלגלנה כשיעור שתתחייב בחלה שתהא ראויה לקריאת שם עד שתאפה ואז יצרפם בסל כמעטא דר' אליעזר דאית ליה צירוף, הכין מפרשינן ליה לירושלמי לדעת הגאון, ויישר, (אב"ן). וכתב עוד והני מילי בחלת הארץ

הארץ דמטאה דאורייתא דלא חזייה כלל לאכילה לא לגדול ולא לקמן, ואסור לאפותה ביו"ט דאפייה שלא לצורך היא ולא לשורפה דאין שורפין קרשים ביו"ט ולא לשהותה שלא תחמיץ ויעבור עליה בכל יראה ובל ימצא, אבל חלה חוצה לארץ עכשיו שאין אסורה אלא למי שטומאה יוצא עליו מגופו קורא לה שם לכהחילה ואכיל לה כהן קמן ואי ליכא כהן קמן עברינן כר' אליעזר ולכי נפקא יומא טבא שרפינן לה, רבינו אלפסי. ואית דאמרי דאפילו ליכא כהן קמן אכיל לה כהן גדול ע"י ביטול ברוב כדאיתא בבכורות פרק עד כמה דאף תרומת הארץ במלה ברוב מן התורה, ואף בלא ביטול ברוב אם טבל לקרויו אכיל לה ואם לא טבל יפריש אחת בלא ברכה שלא תשתכח תורת חלה ויאכלנה אף כהן טמא, כך כתב רב אחא משבחא וכך כתב רבינו יעקב מ"כ, דהא דאמר בבכורות בפרק עד כמה ואכיל לה כהן קמן היינו בלא טבילה אבל אם טבל אפילו כהן גדול אכיל לה דהא אמר כנדה מעשה היה בפומבדיתא והטבילוה קודם לאמה כדי לסוכה בשמן של תרומה ואע"ג דטומאה יוצאה עליה מגופה, וה"ה לכל כהן טמא שבעולם שטובלים אותו ואוכל בתרומה:

(מ) וכתב רש"י ז"ל כיצד יעשה ביו"ט של פסח יעשה את החלה עונה קמנה בעודה עיסה בלא ברכה ולאחר אפייתה עם שאר המצות יתנם בכל והסל מצרפן לחלה כר' אליעזר ויפרישנה ויברך אקב"ו להפריש תרומה, דחלה היא העונה, והמברך להפריש חלה מועה שכך אמר הכתוב ראשית עריסותיכם חלה הרימו תרומה חלה אחת הרימו לשם תרומה, ויניחנה עד אחר הפסח ושורפה אבל בשאר י"ט שאין בה חשש חימוץ יפרישנה בעודה עיסה ויברך עליה, ואם החמיצה החמיצה, ולא יאפנה ביו"ט דאפייה שלא לצורך היא והיא מלאכה שלא לצורך:

(מא) ואם קראה שם לחלה בעודה עיסה בפסח אין להטילה בצונן דאין הלכה כבן בהירא אלא יעשנה פירורין דקין פחות מכזית ויזרם לרוח במקום נקי ולא יעבור עליהם אם החמיצו, רהנן בצק שבסדקי עריבה אם יש כזית במקום אחד חייב לבער ואם לאו במל במיעוט, (אב"ן). וצריכה האשה להיות זרויה שלא להכניס קמח במים שנשתיירו מן הלישה שלא יחמיצו, מי תשמישו של נחתום ישפכו מפני שהן מחמיצין, ובמקום מדרון, ואין לשהות בעשיית המצות ולעשותן מצויירות שהרי אמרו אין עושין סריקין המצויירים בפסח שלא יחמיצו ומ"מ יוצאין בהן י"ח אם לא החמיצו:

(מב) וצריכין להעשות על ידי ישראל אותן של מצוה דכתיב ושמרתם את המצות וכותים לאו בני שימור נינהו ולא עבדים וישמעאלים, ובשאר המצות אין לחוש זבלכד שיהא ישראל עומד עליהן לשמרם מהימין, וצריך לעשות שימור מומן הקצירה ואילך דאמר קרא ושמרתם את המצות ואמר להו רבא להנהו דמהפכי כיפי כי הפכיתו אפי"ן לשם מצוה, כיפי עמרים, פירוש וההרו בהם שלא יבאו עליהם מים מקצירה ואילך, וכן מנהג חסידי פרוניצא:

(מג) ומנהג צרפת להיות ישראל יושב ורואה ושומר את הריחים ומנקים מכל וכל שלא ישאר בהם חימוץ ובעודו שם, טוחנים לכדי שיעור מצות המצוה שנאמר ושמרתם את המצות שהן חובת המצוה, אבל על השאר לא חשו דלא נרע מקמחים ובציקות של נכרים דאדם ממלא כריסו מהם ובלכד שיאכל כזית מצוה באחרונה. והוא שלא הבסיו פניו, ואין לחוש שמא נתערב בו חמץ, שטרקין אותו בגפה והנפה קולשתו, ואמר בפרק כל שעה אין לזהותין את השעורים בפסח ואם לתת ונתבקעו אסורות לא נתבקעו מותרות ודוקא שערי דלית בהו ציריא דכיון דרכיכין לא תחזוק המים בגופן חזקה גמורה מדלא נתבקעו אבל היטי דאית בהו ציריא אפי' דקורדניתא דשרירין עיילי בהו מיא ואין חוששין לקידושיו משש שעות ולמעלה דמשום דשרירין לא נתבקעו ולא מיתחזי חימוצן ומדנפלי מיא עליהו אסירן, קגלה סהרים, ואמר מר עוקבא לא נתבקעו ממש אלא כל שאילו מניחן

מניחין על פי הביב והן מתבקעות מאליהן ושמואל אמר נתבקעו ממש עבד שמואל עובדא נתבקעו ממש, וכיון דלא איפסקא בהא הלכתא בהדיא עבדינן לחומרא כמר עוקבא דספיקא דאורייתא לחומרא, ואית דאמרי דהלכתא כשמואל דמר עוקבא תלמידו ואין הלכה כתלמיד במקום הרב ומעשה רב דעבד שמואל עובדא, רבינו אלפסי. ואמר רבה בעל נפש לא ילתת, פ' הוושל על נפשו ואין נפשו מושלה עליו ומדקדק במצות, דבי רב הונא לתתי דבי רבה בר אבון לתתי והאינדא שדרו סמתיבהא דאין אנו בקיין ללתת הילכך אסור ללתת ולמיחלט, רבינו האלפסי ורבינו משה זצ"ל :

(מד) **ולישת** המצות של מצוה יש לחוש שלא לאפותן כל זמן שהחמץ קיים לפי שהן במקום הפסח כדאיתא בפסחים פרק כל שעה ובערבי פסחים ואיתקשו מצות לצלי אש דכתיב ואכלו את הבשר בלילה הזה צלי אש ומצות, ואמר רבא אכל מצה בזמן הזה אחר חצות לר' אלעזר בן עזריה לא יצא ידי חובתו, וכתיב לא תשחט על חמץ דם זבתי וררשינן לא תשחט את הפסח ועדיין החמץ קיים. ולא תגביה האשה ידה מן התנור עד שתגמור את הפת ולא תתעסק בדבר אחר ותניח את העיסה שלא החמץ שכל זמן שעוסקין בבצק לא תחמץ, ושלא תשהה בעריכתה שמא תיגע ותתעצל ותחמץ :

(מה) **וכתב** רש"י זצ"ל אין עושין מורסן לעופות ביו"ט משום דכתיב הוא לברו יעשה לכם ולא לצורך בהסתכם אבל בחולו של מועד מותר, ובחולו של מועד של פסח צריך להזהר שלא יבא לידי חימוץ, וצריך ליתן הסובין על גבי מוגלשין שיהיו המים מרותחים על האור וכל שעה ימרס הסובין, אבל יזהר שלא יערה הרותחין בכלי שני וליתן הסובין על המים רותחין פן יחמץ וכ"ש המים על הסובין בכלי שני אפילו רותחין דודאי יחמץ שאף בכלי ראשון מוגלשין על גבי קמח אסור, כך מצאתי :

(מו) **ערבי** פסחים סמוך למנחה קמנה מתחילת שעה עשירית חצי שעה קודם המנחה קמנה לא יאכל ארס עד שתחשך, כל דבר המשביעו כגון בשר או מצה עשירה, אבל מחמץ אין צריך לומר לא יאכל שהרי כבר נאסר מן התורה מו' שעות ולמעלה ומארבע שעות ולמעלה מדרבנן כדקיימא לן כר' יהודה כדתנן ר' יהודה אומר אוכלין כל ד' ותולין כל חמץ ושורפין בהחילת שש, ומטצה לחם עוני אין צריך לומר דהנא בירושלמי כל האוכל מצה בערב פסח כאילו בא על ארוסתו בבית חמיו ולוקה, אבל פירות וירקות מותר לאכול דליכול לה למצה לתיאבון כדאיתא בגמרא אבל מטבל הוא במיני הרגימא ואית למאן דאמר פירי נינהו בסוף יומא, ובדין שלש סעודות לשבת מבואר במקומו, וכן חמרא, דרב ששת הוה שתי חמרא במעלי פסחא כי היכי דניגרריה לליביה :

(מז) **והיינו** דתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה דחמרא טובא מיגר גריר, בין שלישי לרביעי לא ישתה, וכל כך למה דליכול לה למצה לתיאבון, ולא ליכליה אכילה גסה שזיוק לגופו דלאו שמיה אכילה כדאיתא בסוף יומא אכילה גסה ביוה"כ פמור מלא תעונה ובבבא קמא כי יאכל קדש פרט למזיק, אבל אכילה גסה שלא יזיק לו הוויא אכילה כדאיתא בסוף גזיר ובסוף הוריות בפסח שאם אכלו אכילה גסה פסח מיהא עביד, ודוק ותשכח, כפ"ת :

(מח) **ורב** יצחק מטבל בירקא דאמרינן בשבת פרק תולין בר בי רב לא ליכול ירקא משום גריר ואכיל מפי ריפתא, ועל כן נהגו לצמו בהגדת הפסח השנויה במכילתא מאן דכפין יתיר ויכול פירוש כל מי שהרעיב עצמו בערב הפסח יבוא ויאכל מצה לתיאבון. ובמסכתא סופרים ראיתי דשלש תעניות עושין אותן פרודות ואין עושין אותן בכל ימי ניסן מפני שהקריבו י"ב נשיאים קרבנם לחנוכה המזבח ועשו י"ט כל אחד ואחד לפיכך אין מהענין כל ימי ניסן ואין נופלין על פניהם כל ימי ניסן אלא הבכורות מהענין בערב הפסח והצנועים כדי שיכנסו למצוה בתאווה. ובירושלמי דערבי פסחים אית

כאן

מאן דאמר דרבי לא הוה אכיל במעלי פסחא משום דרבי בכור הוה ומעם לדבר לפי שהמקום ב"ה הרג בכורי חם וכן בכור ריחם, (אב"ן):

טז) ומתגרתין דתנן ע"פ וכו' לר' יוסי איצטריך דאמר בע"ש ועי"ט אוכל והולך עד שתחשך אבל בע"פ מודה משום חיובא דמצה, והיכא דאתחיל מקמי מ'

שעות בע"ש ובעי"ט ואמשיך ליה בסעודה ליה עד דקדיש יומא פרים ליה למפה על השלחן ומקדש והדר גמיר לסעודה ולא שרי המוציא, דאמר רב יהודה אמר שמואל אין הלכה לא כרבי יהודה דאמר ספסיקין בעיקרת שלחן מי שהיה אוכל מבעוד יום וקדש עליו היום ולא כר' יוסי דאמר אוכל והולך עד שתחשך ונומר סעודתו ואחר כך מקדש אלא כחכמים דאמרי פורים מפה ומקדש, והדר שרי המוציא לא יתכן דהא פת מדברים המעונים ברכה לאחריהן במקומן ולקביעה קמא הדר ולא מצינו לחלק המזון לשתי ברכות, ובע"פ אמרין בחכמים שהיו מסובים ועקרו רגליהן ללכת חוץ והניחו שם זקן או חולה כשהן יוצאין אין מעונים ברכה למפרע וכשהן חוזרין אין מעונים ברכה לכתחילה הכא שכולן על השלחן לא כ"ש וכ"כ רבינו שמואל ז"ל כדפרשינן, (אב"ן):

ז) ושנינו אין סביאין את השלחן אלא א"כ קידש ואם הביא פורים מפה ומקדש, בשאלתו דרב אחאי ז"ל בפרשת בראשית וקרובי ומקמי דלקדושי קידושא דשבתא לא מקרבינן והיכא דקרבינן ליה לא מסלקינן ליה אלא פרים מפה ומקדש כי היכי דתיתי סעודתא ביקרא דשבתא, ופריסת מפה על השלחן כיום דליתא להאי מעמא אין מעם לדבר אלינו בלתי אל המן עינינו כדאיתא בסוף יומא מל מלמטה ומל מלמעלה והמן באמצע ודומה כמי שמונח בקופסא, שגם לחם משנה אנו עושין וזר למן, (אב"ן):

ח) ותנן ע"פ סמוך למנחה לא יאכל אדם עד שתחשך אבל משתחשך יכול לאכול לפני המצה כפי הפצו דהניא הקמחים והבציקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה ואין לחוש לאכילה גסה דכיון דלילה הוא והגיע זמן חיוב המצה רמי אנפשיה ומדבר, אבל כיום שלא הגיע זמן חיוב המצה לא רמי אנפשיה ושמא ישיביע את עצמו ולא יאכל מצה לתיאבון, ודכוותיה אמר בשבועות שכיר בומנו נשבע ונוטל שכרו שלא בומנו נשבע בעל הבית דבומנו רמי אנפשיה ומדבר. אע"פ שבכל ע"ט וערב יו"ט נהגו לקדש בבה"כ בלילי הפסח אין לקדש שהרי כל עיקר התקנה היה לאפוקי אורחים דאכלי בכי כנישתא ואילו הכא תנן אפילו עני שבישראל לא יפחתו לו מד' כוסות של יין, ועוד שלא יוסיף החזן על הארבעה כוסות שהקנו חכמים ואסמכיניהו אקראי בבראשית רבה ובירושלמי דע"פ, ואם יקדש שם ויוסיפו עליהם מה הועילו חכמים בתקנתם, ומעם למנהג ד' כוסות מפרש בירושלמי דע"פ ובבראשית רבה ר' בנאה אמר כנגד ד' לשוני נאולה הכתובים כפרשת וראא, והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי, והבאתי אינו מן המנין שאינו מן הגאולות אלא בשורת הארץ הוא, וכנגד ד' כוסות הכתובים בפרשת בסוף וישב, וכנגד ארבעה כוסות של הרעלה שעתידי הקב"ה להשקות את העכו"ם, את כוס יין החימה, כי כוס ביד ה', כוס זהב בכבל, רוח ולעפות מנת כוסם, וכנגד ד' כוסות של ישועה שעתידי הקב"ה להשקות את ישראל, דשנת בשמן ראשי כוסי רויח, ה' מנת חלקי וכומי, כוס ישועות אשא, ולא נכתב ישועה הרי שתיים, והרי ארבעה:

ט) ואם חל יום טוב הראשון של פסח בשבת אין אומרים מעין שבע בבית הכנסת שהרי לא תקנוה אלא מפני שבתו כנסיות שלהם היו בשדות ושביחי מוסיקין מפני שלילית מהלכת בלילי שבתות כדאיתא בע"פ ובית הכנסת עלול שמלאך המות מפקיד שם את כליו ואם יאשר יחירי המתאחר לבוא יהיה נוזק ותקנו להאריך במעין שבע עד התפללו, אבל בליל פסח כתיב ליל שמורים הוא לה' וגו' הוא הלילה הזה וגו' לילה המשוומר ובא מן המוסיקין:

י) במגלת סתרים לרבינו נסים מצאתי בשם רבינו האי שאין לקדש על יין מבושל, ואף אין

אין לברך עליו ברכת היין אלא שהכל (מברכין עליו בורא פרי הגפן) כדאיתא בע"ז יין מבושל אין בו משום גלוי ואין בו משום יין נסך, והא ליתא דבשקלים ירושלמי א"ר יונה יוצאין בין מבושל ובין קונדיטיון, יין מבושם הנקרא קלאריאה, ומדאיתא כברכות פרק כיצד היכא דאישתני לעילווייא אישתני לברכה והלא מבושל אישתני לעילווייא לכל ארס, והנן בתרומות פרק אין נותנין אין מבשלין יין של תרומה מפני שממעיטו ר' יהודה מתיר מפני שמשביחו ולה"ק מפני שממעיטו קאמר ולא מפני שפוגמו אלמא לדברי כולם משביחו ודבר זה נראה לעינים שכן הוא ומעשים בכל יום, ואע"פ ששינוי בתרומות תורמין מן שאינו מבושל על המבושל ולא מן המבושל על שאינו מבושל הם היינו טעמא דראשיה דגנך תירושך ויצהרך כתיב תירוש בעינן שיתרום ולא דאישתני ואע"ג דאישתני לעילווייא, סוף סוף הרי נתברר לנו שראוי לקדש ולהבריל עליו ולומר עליו כל שירות ותוישבחות שאמר דוד בספר תהלים, ודקאמר בע"ז יין מבושל אין בו משום יין נסך לאו משום דדינו כמים לכל דבר אלא היינו טעמא דאין דרך נסוך בכך שאין דרכם לנסך בע"ז וזולתי יין שאינו מבושל אבל דינו כיון לכל דבר, והא"פ שאמרו אין מקדשין ואין מברכין על היין אלא על היין הראוי לנסך ע"ג המזבח והלא יין מבושל אין מנסכין ע"ג המזבח והיאך מקדשין עליו, האי כללא לאו דוקא אלא כפי למעט אלא יין מגולה ושיריחו רע משום הקריבתו נא לפחתך וגו', וכן מנהג ברוב צרפה וברוב ספרד לקדש עליו, ואולי מן הראיות האלו, וכמומחה שכך היה סובר ר"י מ"כ לקדש עליו, (אב"ן):

נד) **וארבעה** כוסות של פסח צריכין היסבה דרך חירות אחד האנשים ואחד הנשים שהרי נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הגם, ובאשה חשובה שאין עליה אימת בעלה, ובריש ילמדנו ובבראשית רבה מצאתי סמך לדבר להיסבה מן התורה ויסב אלהים את העם וגו' מלמד שהושיבן בהיסבה כבני מלכים, (אב"ן):

נה) **פורקן** לאו שמיה היסבה היסבת ימין לאו שמיה היסבה ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט ויבא לידי סכנה, פרקין פירוש פניו למעלה כמו פורקל, ויש ספרים שכתוב בהן כך פוריה קרליה ערפו כמטהו וכדאיתא בהמוכר את הספינה כמתי מדבר רהו ננו אפרקיד והוה פרשא רכיב גמלא ורומחא בידיה ועבר תחות כרעיה אלמא פרקין פניו למעלה, ולא עוד אלא שמא יקדים קנה לושט פירוש הסומך אפורקן שמתוך שצוארו שוחה עליו לאחוריו כובע הסותם את פי הנקב מתקפל למעלה ופותח הקנה ונכנס לתוכו המאכל ונחנק. ורשב"ם ז"ל פירש דאהיסבת ימין רסליק מיניה קאי, שמא יקדים קנה לושט דושט הוי על ימין וכשהוא מומה על הימין נפתח הכובע שעל פי הקנה מאליו ואם יכנס בו המאכל הוא סכנה דאין המאכל והמשקה נכנס אלא דרך ושט כדאיתא בפרק הרווא, למדנו מדברי שניהם דסכנה הוא למיסב בימין או ליושב פורקין ואוכל, ויש להוהר על כך:

נו) **סדר** לילות של פסח על סדר הסעודה, בבוא איש מבית מקדש מעט ומצא שלחן ערוך ומטות מוצעות ונרות דולקות ולא ברך תופיו ונקביו יפרוש המפה על השלחן ויקדש ואין צריך ליטול ידיו עד אחר הקידוש, דיין הוא כפירות וכל הנוטל ידיו לפירות הרי זה מגסי הרוח, אך אם נטל ידיו לפני הקידוש אין הקידוש היסח הדעת ואין צריך ליטול ידיו אחר הקידוש דהוי תיכף לנשילת ידים סעודה, וכדאיתא התם בע"פ דרב זימנין דחביבא ליה ריפתא מקדש אריפתא וזימנין דחביבא ליה חמרא מקדש אחרתא והוה אכיל אנשילת ידים דלפני קידוש אלמא קידוש אינו היסח הדעת ואם נטל ידיו יקדש אם ירצה דהא אפילו נטל ידיו שחירת מתנה עליהם כל היום כולו, כדאיתא בפרק כל הבשר אמר רב נוטל אדם ידיו שחירת ומתנה עליהם כל היום כולו, ומכל מקום אם ירצה ליטול ידיו אחר הקידוש בלא ברכה הרשות בידו, ואם יברוק תופיו ונקביו לפני הקידוש צריך ליטול ויברך שתי ברכות ע"ז ידים ואשר יצר ויקדש שהנשילת

זו עולה לכאן ולכאן לדברי רבינו שלמה ז"ל, אך רבינו יעקב מ"כ היה נוטל פעם אחרת שהיה אומר שאין הנמילה עולה לכאן ולכאן אלא למחרת הנקבים בלבד וצריך ליטול פעם אחרת לסעודה ולברך :

(ג) **והנשים** חייבות בארבעה כוסות שאף הן היו באותו הנס שעיקר הנס בא על יריהן כראיתא בפרק המקנא שבשכר נשים צדקניות שברור נגאלו ישראל ממצרים, ובגר חנוכה ובמגלה ומבואר במקומו, ובלחם משנה ומבואר בהלכות שבת, ובתלמוד אמרינן שחייבות בקידוש דכתיב ובור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ובכל זכירת השבת ישנן טמעם זה, (אב"ן) :

(נח) **ואין** אומרים שעשה נסים שעתידי לאמרו בסוף ההלל שצריך להזכיר שיעבוד ונס וגאולה לפיכך אנו אומרים את כל הנסים האלו וכן אשר נאלנו וחותרם בא"י גאל ישראל, ואם מוכר בקידוש שעשה נסים יעשה ברכה לבטלה להזכירו שני פעמים, אבל בחנוכה ופורים שאין שם קידוש או הגדה ולא סדר הנסים בפסח אנו אומרים אותה ברכה לפני עצמה על קריאת המגילה ועל הדלקת הנרות, וכן המנהג בשתי ישיבות שאינם אומרים אותו בפסח, וכן כתב רב עמרם בשם ראש ישיבה, וכן כתב הרב ר' יוסף מוב עלם בסדרו לשבת הגדול, וכן עמא דבר :

(נט) **וכתב** רב נטרונאי מי שאומר בקידוש של פסח אשר קירש את ישראל ובשנומר מה נשתנה אינו אומר עבדים היינו ולא מתחילה עובדי ע"ז אלא אומר ויאמר יהושע אל כל העם וגו' עד מצרים ואומר מכרך שומר הבטחתו ועד צא ולמד וקרא ארמי אובד אבי עד שנומר כל הפסוקים כלו שהן ואומר רבן גמליאל ואשר גאלנו והלל, אין צריך לומר דודאי אין יוצא ידי חובתו אלא אף הוא מין גמור וחלוק לבו וכופר בדברי חכמים ומבזה דברי משנה ותלמוד וחייבים כל ישראל לנדותו ולהכבדו סקה הגולה אם לא ישוב מדרכי הרעה, וכן חו"ל אמרו מתחיל בנגות ומסיים בשבח, ופירוש נגות עבדים היינו ומתחילה עובדי ע"ז, וכי לא מן התורה הוא ואמרת לבנך עבדים היינו וגו', ויאמר יהושע אל כל העם לא מתחילה עובדי ע"ז היו, לכן מותר לנדותו ולהזכירו עד שישבו בו :

(ס) **ואם** לא נטל ידיו לפני הקידוש יטול ידיו אחר הקידוש אע"פ שאין בדעתו לאכול פת כראיתא בע"פ, כל שטבולו במשקה צריך נמילה ידים דילמא נוגע במשקה והידים עסקניות הן ומברך על נמילת ידים ולוקח כרפס או שאר ירקות וכל הירקות שהן מאכל אדם ראויים לטיבול זה, אך ראיתי כתוב לכן נהגו בכרפס סימן לעבודת פרך בהיפך התיבה והסמך סימן, ומברך בורא פרי הארמה וטבולו בחרוסת כן מנהג כל גבול ישראל בכל ספרד ובכל פרובינצא וברוב צרפת, לכך אותן המקומות שהנהיגו רבינו שמואל ורבינו יעקב אחיו לטיבולו בחומץ ובכל דבר קיהוי להמית את הקפא תולעת שביורות שלא יזיק לאדם אבל בחרוסת לא יתכן, וראיתי לרבינו שמואל שכתב בנמוקיו מרתנן הביאו לפנינו מטבל בחרוסת עד שמגיע לפרפרת הפת הביאו לפנינו מצה וחזרת וחרוסת ושני תבשילין אע"פ שאין חרוסת מצה ר' אליעזר בר' צדוק אומר מצה, נמצא שבמתניתין לא מדבר חרוסת בטיבול ראשון אלא בשני, ואני מוסיף על דבריו לפי שהרין נותן שהרי בא החרוסת זכר לטיב שאשה ובעלה דורסת אם כן דינו להביאו בטיבול שני בהרי מרור לחוריה כי המרות של אבותינו היה בטיב בחומר ובלבנים, אבל טיבול ראשון שהוא בשאר הירקות והוא בא להיכר לתינוקות מה טיבו לכאן לחרוסת וזכר לטיב, ותדע שכן הוא דהא מתניתין מדבר חזרת בשני טבולין ומיירי היכא דליכא שאר ירקי אלא חזרת ואסיקנא בערבי פסחים מכרך מעיקרא בורא פרי הארמה ועל אכילה מרור ואכיל וחרר אחר המצה אכיל ליה למרור בלא ברכה, נמצא שאף על פי שמכרך בתחילה אמרו כיון דלא הגיע עדיין זמן המרור עד אחר המצה לא אדכר במתניתין חרוסת וכל שכן בשאר ירקות הבאים

הבאים בתחילה שאין לטובלן בחרוסת ועיקר, (אב"ן). וכן אני נוהג ובה בשם רבינו הקדוש רבינו יצחק ומפי רבינו יעקב אחי אביו לטובל הראשון בחומוץ, ושלום :

(שכחתי לעיל) ואחר הקידוש מברך מעין שלש דמעות באנפי נפשיה הוא, ולא דמי לקידוש דשאר שבתות וימים טובים שקובע מיד סעודתו אבל כאן דיש לו

הגדה והלילא על כוס שני דמעות הוא באנפי נפשיה ומברך עליה בפה"ג משום דלא קבע סעודתיה על הקידוש מיד ואינו נפטר בברכת הנהנין מן הקידוש וכדאיאתא בברכות בירך על היין שלפני המזון פטר את היין שלאחר המזון ומוקי לה בשבתות וי"ט דקבע סעודתיה עליה, אבל על כוס שני שהוא בא סמוך לסעודה אין לברך מעין שלש דהא ברכת המזון פוטרתו דעריף מיניה, (אב"ן) :

(סא) ואם הוא צמא ורוצה לשתות מים או יין אחר הקידוש ישתה כמו ששנינו בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה ולא יברך מעין שלש עד אחר שהייתו

(אב"ן). וצריך לברך על כל ארבעה כוסות בורא פרי הגפן, ואע"ג דלא סגי דלא אכיל דליתו קידוש במקום סעודה, מכל מקום ארבעה כוסות כל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא

כרפסוק רבינא דהוא בתרא, ולהודיע שהוא כן חייב לברך שאם לא יברך יראו כולן כאילו הן בתוך הסעודה שאינו מברך ברכת הנהנין אלא על הראשון, ואע"פ שקבענו סעודתנו

על ארבעתן, מידי דהוה אהפסק דברכות המזון שצריך בפה"ג אחריהם הכי נמי אפסקת בהגדה והלל, וחייב לברך אחר כוס ראשון ואחר ברכת המזון דהא אפסקת ואחר כוס ד'

דאפסקת בגמר דהלל, וכיון דאיכא הפסקה בכלהו מברכינן אבתרייהו מעין שלש וזלתי אחר כוס שני דקבע סעודתיה עליה מיד דברכת המזון פוטרתו כך פירשו כל הגאונים,

ומביאין ראייה מכיסי הדם דתנן ר' יהודה אומר שחט חיה יכסה ואח"כ ישחוט את העוף ומורה ר' יהודה לענין ברכה שאינו מברך אלא ברכה אחת, ומאי שנא מתלמידי דרב

דהו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב ייבא סבא ואמרו ליה הב ונברך והדר אמרו ליה הב ונשתה ואמר להו הכי אמר רב ביון דאמרתו הב לן ונברך אסור לכו למשתה, ואמר ליה

הכי השתא משתאי וברוכי בהדי הדדי לא איפשר הכא איפשר דשחט כחדא ידא וכו', וכי חיובי דהויא ברכת המזון הפסקה לחזור ולברך עליו בפה"ג משום דלא איפשר למישתי ולברוכי

כחדא הן הכי נמי כיון דלא איפשר למיקרי אגדתא ולמישתי כחדא צריך לברך אחריהן (כולן) [ולפניהם] בפה"ג, וכן עיקר, וכן עמא דבר :

(סב) ואם חל פסח במוצאי שבת מברך יקנה"ז דאבוי אמר יקנה"ז ורבא אמר יקנה"ז וקי"ל כרבא, ודין יקנה"ז מבואר אהרי הלכות שבת ומוצאו, יין דהדיר קודם

ראמרינן במנחות פרק כל התדיר מכתוב עולת הבקר אשר לעולת התמיד תעשו את אלה בפסח כתיב לכך עולת הבקר קודמת למוספין לפי שהיא עולת התמיד הא למדת

כי הדיר ושאינו הדיר הדיר קודם ומוספין כל היום. וקידוש אשר בחר בנו שהקב"ה מקדש את ישראל והם מקדשים את הווספים על פי סוד העיבור לעבר שנים ולקבוע

חדשים, ולא מריח הרים למוצאי שבת ביום טוב על כן לא נחלקו האמוראים בבשמים כלל, ואיתן המרחיח מנהג בטעות הוא ולא ראייתו בצרפת ובפרובינצא ולא באלמניא

יקלפניא ובורגוניא וכל ארץ איי הים ולא שמעתי שמרחיח, אך במקומות מועטים כספרד שמעתי שמרחיח ודבר פלא הם לדבריהם למה לא חלקו האמוראים בבשמים

ביקנה"ז ויקנה"ז :

(סג) ומעם למנהג העולם שאין מרחיח כתב הרב ר' שמעיה כך ולא מריח הרים גזירה שמה יקממו מן המחובר, ונפלאהי על זה דביו"ט פרק הסמיא הניא בהדיא

מוללין עצי בשמים להריח בהן וקוטמו ומריח בו ומוללו ומריח בו ומעשה רב דאמר התם כי הוינן בי רב הונא הוה מפשח לן אלוותא אלוותא אע"ג דחויין לקתתא דנגרי וחציני ולא

חשו לגזור שמה יקממו מן המחובר הילכך ליתא להאי מעמא, ויש מעמים אחרים ולא ישרו

ישרו בעיני, אך רבינו הקדוש ר' יצחק ג"ע אמר לי שהמעם שאנו מקובלים להריח נשמיב במוציא שבת להנהות ולנחת רוח בעבור הנשמה האבודה דכהיב שבת וינפש כיון ששבת וי אברה נפש וזה אין צריך למוציא שבת ליו"ט שאנו אוכלים משמנים ושותים ממתקים ומתענגים ומתענגים בהעונגים ועדונים אין לך קורת רוח ונחת רוח לאותה נשמה גדול מזה, וי"ש, (אב"ן):

סד) מה שנהנו העולם לכרך זמן על הכוס בתחילת הרגלים ובשופר ובסוכה ובלולב. ואין מברכין על בדיקת החמץ ועל ספירת העומר זמן משום דבהנאה ומעשה תליא מילתא כדאיתא בסוף ערבי פסחים פשיטא על פדיון הכן אבי הכן מברך דמצוה דיליה הוא, שהחיינו מי מברך אבי הכן מברך דמצוה דיליה הוא או דילמא הכן מברך דקא טמא הנאה, לדידה והלכתא אבי הכן מברך דשמים על פדיון הכן ושהחיינו, דמכל מקום הנאה ממי לאחריני כהאי מצוה, ובלולב ובסוכה ובשופר דמטי הנאה ליריה הוא בחיכות המצות שמקיים ואית בהו מעשה, וכן הרואה את חבירו לאחר שלשים יום מברך שהחיינו דרואהו ונהנה בו, וכן על הנשמים ביש לו קרקע לברו והמוציא מציאה והוא יחיד, וכן בליל [יו"כ] כעל הכוס היא והרי היא נהנה דהא אי מברכין ליה על הכוס הרי אבריל ליה וחייב ליה בתוספת עינוי ולא מצי למטעמיה ולא ליחביה לינוקא משום דאתי למיסרך כדאיתא בפ"ב דעירובין, אבל בדיקת חמץ הא כביטול כעלמא מניא ליה ואם יכדוק לו אחר די לו בכך, וספירת העומר אין בו לא מעשה ולא הנאה למצוה, (אב"ן), וצ"ע. והרב ר' משה זצ"ל כתב דכל מצוה ומצוה שהיא מזמן לזמן כגון שופר וסוכה ולולב ומקרא מגלה ונר חנוכה, וכל מצוה שהיא קנין לו כמו ציצית ותפילין ומוזה ומעקה ושאינו מצייה ודומה שהוא מזמן לזמן כמו מילת בנו ופדיון הכן מברך בעשייתה שהחיינו, ואם לא בירך על כולם בעשייתם יוצא ידי חובתו, ולדבריו לא דמיא בדיקת חמץ להנך דאין לה זמן קבוע דמראש השנה יכול לבער כדאי' בפסחים בהמפרש בים ויוצא בשירא ורעתו לחזור קודם הפסח ואפילו מר"ה וקוק לבער, וספירת העומר כאין לה זמן קבוע דאי דאי בריך ביומא מנא קמא מברך למחר וליומא אחרא, (אב"ן):

סה) (נחזור לענין פסח) והגדול שיש בבית מקדש ומברך ועושה כל הסדר, וכשהוא מברך בורא פרי הגפן והמסובין עוגין אמן ויוצאין ידי חובתן בענייתם שגדול העונה אמן יותר מן המברך, ואין צריך לתת מכוס הקידוש אל כוסם כדאיתא בירושלמי שותין אע"פ שלא שתה בו, וכתוב בהלכות סעודה, ולוקח את הסל שבו שני תבשילין והם שני מיני בשר, הצלי זכר לפסח שהיה צלי, והמבושל זכר לחגיגה המבושלת. הנאכלת קודם הפסח שהיה צלי כדי שיהא הפסח נאכל על השובע ויליף לה בירוש' מרכתיב ועצם לא השכרו בו ואילו היה נאכל בשעת רעבון יבא לידי שבירת העצם:

סו) נהגו בצרפת ובפרובינצא לצלות את זרוע השה זכר לדבר ויוציאו ה' אלהינו ונוי בורנע נטייה, וי"ח שחל להיות בשבת אינו צריך לעשות התבשיל זכר לחגיגה לפי שאינה דוחה את השבת דתנן בפסחים באלו דברים אימתי חגיגה באה עם הפסח בזמן שהוא בא כחול בסועט ובמחרה אבל בזמן שבא בשבת במורבה ובטומאה אין חגיגה באה עמו, והרוצה לעשות שני תבשילין אין ממתין בידו, (אב"ן):

סז) ואהרי ירקות הראשונות מברכין בורא נפשות רבות וחסרונן על כל מה שברא ברוך אתה ה' חי העולמים, ויש שאין חותמין שהוא מטבע קצר ככרכת המצות והפירות, וכן כתב רב עמרם. ולפי דברי אלה שמברך בורא נפשות רבות אין ברכת הנהנין של ירקות פוטר את המרור מברכת הנהנין כשם שאין כוס הקידוש פוטר את כוס שני מבורא פרי הגפן דכיון דאמר אגדתא והלילא אמותי אסח דעתיה וכל חד וחד מצוה באנפי נפשיה הוא וכדאמרין לעיל, וצריך לומר שהפת פוטר את מברכת הנהנין אע"פ שהמרור לחובתו הוא ולא ללפת, מכיון שרגילות הירקות לבוא ללפת, וכתוב

דכתוב בהלכות סעודה, וכיון דלא סגי דלא אכיל ליה למרור בהדי מצה דכתוב על מצות ומרורים יאכלוהו ובהרי פת קא אכיל ליה כהלל דכריך מצה בחסא, הויא כבא אלפת ופת פושרתו. ולא כמו שכתב הרב ר"י טוב עלם בסדרו. וז"ל,

פח) ולמה שאר ירקות באין בתחילה לפמור חזרת מברכה הראויה לה שאין לומר שתי ברכות כאחת על שתיה או אכילה, ואי אפשר לברך ולשנות אחר שכבר כריסו מילא, למדנו מדבריו דברכת הנהנין של ירקות הראשונות פושרת את המרור מברכת הנהנין שקבע סעודתיה ארשאים, ודאמרינן אסח דעתיה ממשמוש ידיו קאמר, ומה שאמר שאין לומר שתי ברכות וכו' רוצה לומר לכך אומרים על הראשונות ברכת הנהנין לפמור את המרור, שלא יוכל לומר על המרור בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור משום דאין עושין מצות חבילות חבילות, והא ליתא דלעולם ברכת הנהנין עם ברכת החובה הבאה ליום אינן חבילות אלא בשתי מצות הבאות חובה והם מתחברות בכום אחר או כדבר אחר אז הם חבילות, כגון ברכת המזון וקידוש שאין עניינם אחד, ואברלהא וקידושא דמוכירין מעלות היום, שהרי ברכת היין היא קודמת לכל הברכות שתקנו על היין כקידוש והבדלה וברכת אירוסין ונשואין וברית מילה שאחריה, לבד מברכת המזון שצריך הפסק בברכה זו ואחר כך לברך בורא פרי הגפן, ועל המרור היכא דליכא שאר ירקי אמרינן בע"פ דמברך מעיקרא בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור ולכסוף אכיל בלא ברכה, (אב"ן):

טז) ובסל יש בו שני תבשילין ושלוש מצות משומרות הנעשות על ידי ישראל, ונהגו בצרפת לעשות השלוש מצות מעשירית האיפה וזכר לתרומת לחמי התורה דאמר בפרק הרואה ארבעה צריכין להודות וכו' ולהביא תורה, והתורה היתה באה משתי איפות שהן עשרים עשרונות, עשר עשרונות לחמץ לעשר חלות, ועשר עשרונות לשלשים חלות למצה, חלות ורקוקין ורבוכין, וכתוב והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה לה' הנם שלשה למצה משלשים שהם מעשירית האיפה, ואנו יצאנו מבית האסורים ממצרים ואנו עושים זכר לתרומת לחמי התורה של מצה, ונהגו כך בשם רבינו עזריאל ז"ל מצרפת, ועל שם כי מעשירית האיפה הוא קרבן לדלי דלות בויקרא קורין אותו הא לחמא עניא שהוא בא מעשירית האיפה, אך בפסחים בפרק כל שעה דריש ליה לחם עוני לכמה עניינים.

(אב"ן הירחי):

ע) ובעת שמתחילין ההגדה עוקרים את השלחן כדי שישאלו הנערים כדכתבו בע"פ מניחין שלחן ומצה לפני כל אחד ואחד ומרור לפני כל אחד ואחד ואין עוקרין את השלחן אלא לפני מי שאומר הגדה, ואמרו אב"י הוא דקא מדלי תבא פ"י דקא מגביה פתורא אמר אכתי לא אכלינן דעקריתו תבא מקמן א"ל רבה פטרנן מלוטר מה נשתנה, וה"מ לירדהו שהיו להם שלחנות קטנות אבל אנו ששלחנות שלנו גדולים ואין דבר קל לסלקן אנו מסלקין הסל עם המצות ומרורים והתבשילין ודי לנו בכך, כך כתב רבינו שמואל ז"ל:

עא) ומנהג המגביהין אינו מנהג יפה שהרי סלוק הסל הוא במקום סלוק השלחן כי בסלוק השלחן שבו כל צרכי הסעודה יכיר תינוק וישאל, גם סלוק של סל אינו מנהג יפה כי אין בוה היכר לתינוק אחרי שצרכי הסעודה הן על השלחן מה יחשו לזה ודומיא דמעשה דאב"י דאמר אכתי לא אכלינן ועקריתו תבא מקמן ומה נאכל מעתה, ובהשלים מה נשתנה יחזירו את השלחן למקומו:

עב) וזה שנהגו ללעז שני המקראות הראשונים, משום היכר ולפרסם הנם, ורבינו יעקב מ"כ היה מוחק מפסוק הראשון כל דצריך ייתי ויפסח, דהאידינא לא אכלינן פסחא, וזומן הכית היה נוהג כן כהלכות הפסח לומר כל מי שצריך להמנות יבא וימנה עמם:

עג) ואותם המגביהים את הסל ומוציאין את התבשיל ממנו שלא יראה כמגביה קדשים לחלוץ מועים בשתי שגגות מן ההגבהה וההוצאה שלא הקפידו חכמים לזה

כי אם בשעה שאומרים פסח שהיו אבותינו אוכלין שאם יאמר פסח זה ויגביהנו נראה כמקריש בהמתו ואוכל קדשים בחוץ כדאיתא בע"פ מצה צריך להגביה להראות למסובין וזכרון לחירות מרור צריך להגביה וזכר לשיעבוד להראות למסובין בשר אין צריך להגביה ולא עוד שלא יראה כמקריש בו, כ"כ רבינו שמואל ז"ל :

עד) ולפני קריאת ההגדה יפרום אחת מן המצות ויתן חציה בין שתי השלימות לחיבת אכילת מצה והחצי תחת המפה למצות אפיקומן מצה הנאכלת באחרונה וזכר לפסח הנאכל על השובע :

עה) וזה שנהגו כל ישראל לתתה תחת המפה שמעתי בימי חרפי בלוני"ל העיר הקדושה וזכר לדבר טשארותם צדורות בשמלותם וכו', ומסלק את הכל בעקירת השלחן ,

סוגו לו כוס שני וכאן הבן שואל ומתחיל בנגות ומסיים בשבח . מצה צריך להגביה מרוד צריך להגביה בשר אין צריך להגביה , הכל מכואר לעיל . לפיכך אנתנו חייבים ומעתה הוא שפותחין בשיר ואינם אוברים שירה אלא על היין שנאמר ותאמר להם הגפן החדלתי את הירושי המשמח אלהים ואנשים אם אנשים משמח אלהים במה משמח אלא מכאן שאין אומרים שירה אלא על היין לכן נוטל כל אחד ואחד כוסו בידו וקורין את מקצת ההלל ומברך אשר גאלנו וכו', ונאכל מן הזבחים ומן הפסחים כך צריך לומר שהרי הפסח הוא אחר ההנגוה הנאכלת לפני הפסח שהיה נאכל על השובע , ונודה לך שיר חדש רבינו הקדוש נ"ע הגיה לומר שירה חדשה שאינו רוצה לדבר משיר של עתיד שהוא זכר , דהא מעין פתיחה ומעין חתימה יש לנו לומר סמך לחתימה בדיון כל הברכות וכבר התחלנו בנאות מצרים שהשירה נקבה שנאמר את השירה הזאת לה , ומסיים בגאל ישראל כדאיתא בע"פ בק"ש והלילא גאל ישראל מאי דהוה הוה בצלותא גואל ישראל דרחמי ניהו , לכך צריך לומר ונודה לך שירה חדשה וכו', והו קריאת הלל המצרי שאנו קורין עכשיו ומסיים בכוס רביעי , ופותח ונודה לך הרי אנו מודים לך על זה , (אב"ן) :

עו) ומברך בפה"ג ושוהין בהיסבה דרך חירות, ונוטל ידיו ומברך על נטילת ידים כדאיתא בע"פ הנוטל ידיו לטיבול ראשון צריך שיטול ידיו גם בטיבול שני דכיון דאמר אנדהא והלילא אסח דעתיה ונגע , טיבול שני קרי כל המאכל שבלא מיבול שני צריך ליטול בעבור הכיפת ידים למעודת הפת אבל כל מאכלם על ידי טיבול היה ואכילת הפת קרי טיבול :

עז) ולוקח המצה השלימה ומברך עליה ברכת הנהנין הקודמת בכל מקום לברכת המצוה דאסור ליהנות מן העולם הזה בלא ברכה ומברך המוציא ולא יאכל ולא יבצע עד שיברך על המצה הפרוסה על אכילת מצה ויבצע משתיהן ויאכל בהוסבה דרך חירות, שאם יבצע מן השלימה תיכף לברכתו נמצאו שתיהן פרוסות בידו ואין צורך בפרוסה כי אם לאחת ללחם עוני כדרכו של עני בפרוסה, ואחרי שלא השלים ברכתיו הרי שכלתה הברכה עם בציעת הפת תיכף שיברך על אכילת מצה לבצוע משתיהן, ואם יאכל מן הראשונה אחרי שברך עליה ברכת הנהנין שוב לא יברך על הפרוסה על אכילת מצה דלאחר שמיאל כריסו ממנה היאך יחזור ויברך עליה :

עה) ויקח מן החזרת הנקראת חסא ומרור שהחזירנו הקב"ה אליו וחס עלינו וגאלנו מן השיעבוד והמירור ויברך על אכילת מרור וישבילנו בחרוסת זכר לשיט ויאכל בלי היסבה לפי שהוא זכר לשיעבוד, ולוקח המצה ג' וכורך ממנה בחזרת ואוכל בלא ברכה זכר למקדש כהלל ובהיסבה משום המצה שאוכל שהיא זכרון לחירות, וכן כתב רש"י ז"ל הואיל שבאו שלשתן מצוה בשלשתן, על השלימה המוציא, ועל הפרוסה על אכילת מצה ולאפיקומן, והג' לכריכה, וכן כתב הר"ר יוסף טוב עלם, וכ"כ רב עמרם ז"ל וכן מנהג ספרד ופרובינצא ורוב צרפת, והא לך יסוד העמרמי ומניח הפרוסה בתוך השלימה ובוצע משתי ככרות משלימה המוציא ומפרוסה על אכילת מצה ומטבל בחרוסה ואוכל

ואוכל, דהכי אמר רבינו משה ראש מתיבתא דמברך ברישא המוציא לחם דליה ברכה דקרימא להמוציא דאורחא דמילתא לברוכי לקב"ה דאפיך להמא מן ארעא והדר לברוכי על מצה דמתעביד מינה מצוה הילכך מברך המוציא לחם ברישא ובוצע ולא אכיל מינה עד דמברך על ההיא אחרונה הפרוסה לאכול מצה, דלא איפשר למיכל מקמי דליברוך עלה לאכול מצה דאית למימר לאחר שמיילא כריסו ממנה חוור ומברך עליה אלא מברך המוציא לחם על השלימה ושקיל פרוסה ומברך עלה לאכול מצה וטמיש ליה בתרוסת והדר אכיל, כן נהגינן במתיבתא למיעבד :

עט) ואני נפלאתי על זה שכתב למבול המצה בתרוסת ולא ראיתי ולא שמעתי מנהג זה מעולם, וכי אפשר לומר כן והלא המצה צריכה היסבה וזכר לחירות וחרושת וזכר לשיט ולשיעבוד והיאך יתחברו החירות והשיעבוד זה עם זה שזה סותר את זה, ועוד דתנן הביאו לפניו מטבל בחזרת עד שמינע לפרפרת הפת וכו' הרי לך המיבול בחזרת היה ולא במצה, ועוד בין למאן דאמר חרושת אינה מצוה אלא משום הקפא שבורקות אין למצה קפא, ובין למאן דאמר מצוה זכר לשיט אין המצה באה זכר לשיט אלא זכר לחירות, ועוד דמצה בוסמן הוזה דאורייתא וחרושת דרבנן ודילמא אנג תוליה ממכל ליה למעמא דמצה דבעינן וליכא, דבכרור ליכא האי חששא מתוך המרור שבו ועוד דקאמרין התם הנוטל ידיו לטיבול ראשון צריך ליטול ידיו למיבול שני אלמא טיבול שני הוא כראשון שמיטבל בירקות, ואע"פ שצריך נטילת ידים למצה לתכיפת הסעודה, ע"כ לא יתכן ההעשות כן והוא כשגגה היוצאה מלפני השליט, (אב"ן):

פ) יסוד העטרתי ונטל חזרת ומברך לאכול מרור ומטבל בתרוסת ואין צריך ברכה וחזור וכורך חזרת במצה ואוכל בלא ברכה וזכר למקדש כהלל, ונראה דלכך אינו מברך לאכול חרושת שכשצריך לאכול מרור הרי פוטר את החרושת שגם הוא בא זכר לשיט והוא כמרור זכר לשיעבוד עבודת פרך בחומר ובלבנים, (אב"ן):

פא) וזה שלא תקנו חכמים ברכה לר' כוסות כעל מצה ונר חנוכה, דהיכי לימא לשהות ד' כוסות הא איכא חדא מינייהו שמצוה ועומר ככל השבתות דכתיב וזכר וזכרהו על היין, לימא לשהות שלש כוסות הא איכא ד', הילכך לא אפשר :

פב) ויש מחכמי ישראל שאומרים על הפרוסה המוציא ועל השלימה אכילה מצה כדאמר בע"פ פרק כל שעה לחם עוני מה דרכו של עני בפרוסה אף כאן בפרוסה פירוש מה דרכו של עני כל הימים בוצע המוציא בפרוסה, ואמרין בפרק כיצד מברכין הביאו לפניהן פתיהן ושלימים אמר רב הונא מברך על הפתיתין ופוטר את השלימין ור' יוחנן אמר שלימה מצוה מן המובחר אבל פרוסה של חטים שלימה של שעורים דברי הכל מברך על הפרוסה ופוטר את השלימה, אמר רבא וירא שמים יוצא ידי שתיהן, היכי עביד מניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע אפרוסה ותני רב שלמן פרוסה ושלימה מניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע אמר רב פפא הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלימה ובוצע, פירוש אפילו ר' יוחנן דאמר שלימה מצוה מן המובחר משום כבוד שמים לברך על השלימה, בפסח מודה שמניח פרוסה בתוך השלימה לכסות חסרון הפרוסה משום כבוד שמים, ובוצע על הפרוסה המוציא מ"ט לחם עוני כתיב, ובוצע הוא ברכת המוציא, כדאמר כעל הבית בוצע, והבוצע הוא פושט ידיו תחילה, ושוב אין מברך על השלימה המוציא, ותרווייהו צריכי, והיינו השלימה היא לכסות חסרון הפרוסה לדעת רב שלמן, ורש"י פירש בברכות הכל מודים בפסח שמניח פרוסה בתוך השלימה ונמצאו שתיהן בידיו ובוצע או משתיהן או משלימה מ"ט לחם עוני כתיב ודרכו של עני בפרוסה לפיכך צריך שיראה כבוצע מן הפרוסה, והרב ר' יוסף הגאון נ"ע מעיר נרבונא העיר הקדושה הגדולה לאלהים יכוננה עליון על כל גבוהים אמן, חידש ואמר לעשות הכל על הפרוסה לברך עליה המוציא ועל אכילה מצה ג"כ על הפרוסה מדכתיב שבעת ימים תאכל עליו מצוה לחם עוני מה דרכו של

של עני בפרוסה וכו' למדנו שעל מצה הבאה חובה ליום קרא הפסוק לחם עוני נמצא דעל הפרוסה יש לו לברך על אכילת מצה, ומה דרכו של עני בפרוסה המוציא אף כאן בפרוסה, ודאמר נמי בברכות הכל מודים בפסח וכו' ובצוער ר"ל כל בציעותיו להיותן בפרוסה כדרך העני נמצא ב' הברכות על הפרוסה, ואין כאן משום חבילות, דברכת הנהנין קודמת לכל הברכות שהן של חובה, וכבר כתבנו לעיל המעם. ומאותה פרוסה לוקח לכריכה כהלל נמצא בשתי לילות די לנו בשתים שתשאר השלישית מהשתים השלימות לחם משנה וזכר למן כשאר שבתות וימים טובים, ורבינו אלפסי ז"ל כתב וזה שמביאים שלש מצות דיומנין דאיקלע פסח בשבת ובעינן למיבצע תרתי שלימות ומשום הכי נהגו למיתי תלחא, ובהלכות גדולות בפסח אין צריך כי אם מצה ופלגא דכשאר שבתות וי"ט בעינן תרי שלימות ועכשיו אתיא לחם עוני ובצרא לפלגא דחדא מההיא דכיצד מברכין, והפירוש היינו דאמר שמניח פרוסה בתוך השלימה ולא אמר בתוך השלימות וכל דבר קפן בתוך גדול קרי בתוך, וכן כתב ר"י ב"ר משה ג"ע מנרבנא :

פג) וזה שכתב רבינו עמרם בכריכה בלא ברכה ובלא מיבול וכו' הרב ר"י טוב עם בלא מיבול, וכן מנהג ספרד ופרובינצא ורוב צרפת, לא יתכן וכי הלל לא היה אוכל חרוסת וזכר למיט, ואם כן יש לנו למבול דאי לא מביל נפיק מיניה חורבה לכשיבנה ביה"מ בימינו יאמרו אשתקד לא מבלנו והשתא נמי לא נמבול, ואע"פ שמובלים את המרור יאכלנה בהיסבה בעבור המצה, וכן כתב ר"ש ומן המרור הנשבל בחרוסת יכרך בו המצה ויאכל וזכר למקדש כהלל, וכן עיקר, ואמר בע"פ א"ר יוחנן חלוקין עליו חביריו על הלל דתניא יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא אם כן כורכן בבת אחת ואוכלין בדרך שהלל עושה ת"ל על מצות ומרורים יאכלוהו אפילו זה בפני עצמו וזה בפני עצמו, ופירש רבינו שמואל ז"ל דמהכא לא שמעינן דחלוקין דהא רבנן מודים דכריכה עדיף ומיהו ר' יוחנן הוא דאמר דחלוקין, ולפי ענין הברייתא דרבנן מודו דכריכה עדיף די לברך במצה לחודא והדר למיכרך מצה בחסא וזכר למקדש כהלל, אבל כריכת מצה בחסא לחוד לא סניא ואע"ג דלתרווייהו כריכה עדיף, כדאמרין התם לא ליכרך איניש מצה ומרור בומן הוה משום דסבירא לן מצה בומן הוה דאורייתא ומרור דרבנן ואתי מרור דרבנן ומבטל ליה למצה דאורייתא, ואפילו להלל דאמר מצות אין מבטלות זו את זו בזבחים פרק התערובות, ה"ם דאורייתא בדאורייתא ודרבנן בדרבנן אבל דאורייתא בדרבנן אתי דרבנן ומבטל דאורייתא, אבל לר' יוחנן דאמר חלוקין עליו חביריו על הלל דכריכה לא הויא מידי אלא כל חד וחד כנאפי נפשיה ולהלל לא הויא מידי אלא כריכה, אתיא שפיר מסקנא דשמעתא והשתא דלא איתמר הלכתא לא כהלל ולא כרבנן מברך אמצה לחודא ואכיל והדר מברך אמרור לחודיה ואכיל והדר כריך מצה בחסא ואכיל וזכר למקדש כהלל, דאי הוה קיימא לן כרבנן הוה מברך אמצה לחודא והדר אמרור לחודיה דדיו בכך ואין צריך למיכרך דאי אכיל מצה לחודא והדר כריך מצה בחסא לא נפיק ידי חובה אלא מן המצה לחודא אבל בכריכה לא נפיק ממצות מרור דרבנן דאתי מצה דרשות דכריך בחסא ומבטל למרור דמצוה אליבא דרבנן, ואי קיימא לן כהלל הוה מברך אמצה לחודא ואכיל והדר כריך מצה בחסא ומברך אמרור ואכיל אבל בלא מצה לחודא לא סני' אף להלל דאתי מרור דרבנן ומבטל למצה דאורייתא כרלעיל :

פר) ויראה לי כי הבא לקיים מצוה מוכחרת לצאת ידי חובה כרבנן וכהלל לא יסח בינתיים אחרי הברכות שבירך על המצה ועל המרור עד שיעשה כתררווייהו להעלות הברכות על הסדר, ומ"מ אם סח שיחת חולין שאינו מן הענין ההוא אין צריך לחזור ולברך על הכריכה כמו שאמרנו בהלכות ראש השנה גבי ברכות של תקיעת שופר, ואיך יוכל לברך וכי לאתר שמילא כריסו מהן יחזור ויברך, (אב"ן). ואוכלין ושותין כסעורת שלמה בשעתו :

פה) וכתב הרב יוסף טוב עלם זצ"ל הרוצה להוציא אחרים ידי חובתן וללכת בכתים הרבה לעשות הסדר בתוך סעודתו ילך בכל מקום שירצה ויאכל עם שהי בתוך מזונו הוא אוכל ושותה שהי עדיין לא גמר סעודתו, ואע"פ שיצא מוציא כראיתא בפרק ראוהו בית דין כל הברכות כולן וכו' אם לא יצא מוציא ואם יצא אינו מוציא ומסקינן דחוי מברכת הלחם של מצה וברכת היין של קידוש היום שאע"פ שיצא מוציא רחוקה נינהו וכל ישראל ערבים זה בזה, וכן בפ"ג דעל כוס שני וב"פ הארמא דכולהו חד מעמא אית להו דמצוה נינהו, ויחזור לביתו ומשלים סעודתו ויברך על מזונו בכוס שלישי והר' להלל, אבל רבינו האלפסי כתב דלאחר שיאכל וישתה בביתו ויברך על מזונו אויל לכמה בתי ומברך לכל חד וחד בביתיה ושתו אינהו כסא דקידושא ודאגרתא ואכלי מצה וירקי והוא לא שתי ולא אכיל בהדיהו ולא מידי כיון דברך לית ברכת המזון דק"ל דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן ושביק להו למיגמר סעודתיהו לברוכי ברכת המזון והדר לביהא אחריהא ועביד כך והדר אויל לביתיה וגומר הלילא על כסא רביעאה ושתי ליה, וגמר להרא מילתא מהדיא דפרק ראוהו ב"ד דאיתנין לעיל:

פו) ואם שבת ולא אכל מצת אפיקומן ובירך על מזונו שוב לא יאכלנה שאם יאכלנה צריך לברך על המזון וברכת המזון ונפישו להו כוסות, ויש לסמוך על המצה האחרונה שאכל בסוף סעודתו שתעלה לו למצת אפיקומן לפי שכל מצותינו בחוקת שימור הן, כך כתב ר"ש ז"ל בתשובותיו, ואע"פ שאותה מצה הנאכלת לאחרונה היא החובה הנאכלת בזמן הבית עם הפסח שהיה נאכל על השובע ועל אותה שנינו כשם שאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן כך אין מפטירין אחר מצת אפיקומן, ובדואי בזמן הזה קאמר דאי בזמן הבית דאיכא פסח הא הנ דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן דהיינו אחר הפסח ומצה הנאכלת עמו ועל אותה היו סברין על אכילה מצה באחרונה בזמן הבית בעבור שהיו צריכין לאוכלה עם הפסח שהיה נאכל על השובע כדכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו, ועל כן היו אוכלין מצות שאינן משימרות למצוה בתחילה לפני החגיגה כמו מקמחים ובצקות של נכרים שאדם כמלא כריסו מהן ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה, ולפי שהיו זריון לאכול החגיגה והפסח אחריה לא הוה אתי למיסמך עליהו דקמחין ובציקות שאינן משימרות, אבל אנו שאין לנו אכילה הפסח עד יבוא ויורה צדק אילו היינו אוכלין מקמחין ובציקות בתחילה דילמא אתי למיסמך עליהו וכראמא להו ר' יהושע לבניה יומא קמא לא הלשו לי ברובשא ובחלבא דרילמא שמא אתו למיסמך עליהו הוא דקאמר ומה לי אם נפסלה בעשירות ומה לי אם נפסלה בלא שימור אתי למיסמך עליהו, הילכך אנו עושין את הסדר בתחלה על מצה המשמרת אע"פ שאינה באה לשם חובת מצה כי אם האחרונה ופוטרת את האחרונה מברכת הנהנין ומברכת חובתה דשוב לא יברך עליה לאחר שמיילא כריסו ממנה, כך קבלתי מרבינו הקדוש ר' יצחק מרנפירא ג"ע בצרפת, ויראה לי כי על נכון יש לנו לעשות בגמר הסעודה לאכול מצה במרור הנטבל בחרופת ובר למקדש כהלל ובהיסבה ולאכול מצה עוד לברה כרבנן ובהיסבה כאשר היה בזמן הבית עם הפסח באחרונה אבל אין לאכול מצה בתחילה כרבנן, ואח"כ הכריכה כהלל דאין מפטירין אחר הפסח אפיקומן, ולא יאכל חזרת אחרית, (אב"ן):

פו) ודאמרין אין מפטירין וכו' כראיתא התם כגון אודריליא לי וגווליא לאבא ור' יוחנן אמר כגון חמרים קליות ואגוזין, ולשון אפיקומן אפיקו מיני מאכל בקינות סעודה, אבל אין מותר כדתנן בין הכוסות הללו אם רצה לשתות ישתה בין שלישי לרביעי לא ישתה ושתייה לא מבטלת אכילה וכדמוכח בירושלמי בין שלישי לר' לא ישתה למה שמא ישתכר, והלא משוכר ועומד הוא, ויין שבתוך הסעודה אינו משכר של אחר הסעודה משכר הא למדת דהאי שלא ישתה אינו משום דאין מפטירין וכו' דלעולם שהייה לא מבטלת אכילה אלא שלא ישתכר ולא יגמור את ההלל, גם למדנו מזה מדקאמר שלא ישתכר ולא יגמור

יגמור את ההלל נמצא דלאחר גמר ההלל הרשות בידו לשתות מים ויין דשוב אין לחוש אם ישהכר, ועוד מרהנן בין שלישי לרביעי לא ישתה ולא תנן משלישי ואילך לא ישתה, ואם מטעם אין מפטירין הוא דהוה ליה למיתני משלישי ואילך לא ישתה, ועוד דאחר מצה דאפיקומן אנו שותין כוס שלישי ורביעי, וגם אם ישתה אחר כוס רביעי אפילו יין אין בו משום רבוי כוסות מדלא תנן משלישי ואילך, ומ"מ אין נכון לשתות עוד על השלחן שיראה כרבוי כוסות אע"פ שמהנך הירושלמי והמשנה נראה שהוא מותר כנ"ל, (אב"ן):

פח) והשיב רב עמרם מה ששאלת אם בכל יום צריך לברך על נטילת ידים בין קודם אכילה בין לאחר אכילה או אינו צריך אלא בשחרית בלבד והרי בפסח מברך ג' פעמים, כך ראינו שאותה נטילה של שחרית אינה עולה למנין, שאותה נטילה אינה עשויה אלא לעצמה שכיון שישן אדם ק"ל שהידיים עסקניות הם לפיכך נטל ידיו וחייב לברך, ולאכול לחם חייב ליטול ולברך דכתיב כל אשר יגע בו הוב וידיו לא שטף במים טמא הוא הא שטף מהור בתמיהא אלא מכאן לנטילת ידים מן התורה, אבל מים אחרונים הובה הן ואינן טעונין ברכה וכו'. אלא בפסח שכתבת והרי שלשה פעמים הוא מברך עליהם, והלא שנינו הנמל ידיו לטיבול ראשון צריך ליטול ידיו בטיבול שני שהוא של לחם ומברך בשתייהם אבל מים אחרונים שהן חובה לא מברך עלייהו עד כאן, ויראה לי כי אותם שאמרו לברך על האחרונים ס"ל שהן חובה ומצוה ועדיפי מראשונים ומבואר בהלכות סעודה, (אב"ן):

פט) וכתב רבינו משה ריש מתיבתא יחיד אחר מווננו בלילי הפסח חייב לגמור את ההלל ולחתום יהללוך שכך שנינו רביעי גומר עליו את ההלל ואומר עליו ברכת השיר, אילו תנן רביעי אומר עליו את ההלל היתה אומר כהלל דר"ח דמדלגין אותו ועכשיו ששנינו גומר חייב לגמור ולהתום (עליו) אחריו ע"כ:

מא) ברכת השיר אמר רב יהודה א"ר יהללוך ור' יוחנן אמר נשמת כל חי והלכתא כרב יהודה, וכן מנהג בשתי ישיבות ואע"ג דרב ור' יוחנן הלכה בר' יוחנן נהגו העם כרב יהודה כך אמר רבינו האלפסי, ורבינו שמואל כתב דעברינן ככולהו הנאי וככולהו אמוראי ועל כוס רביעי גומר את ההלל וחותם בברכת השיר יהללוך כרב יהודה אמר רב וכו' יוחנן דאמר נשמת כל חי היינו ברכת השיר דמתניתין דאילו יהללוך בכל יום שיש בו הלל אמרינן לה ומאי שנא ליל פסח דנקט אלא בא להוסיף עוד ברכה אהרת לאחר הלל המצרי וקבעוה אחר הלל הגדול שאמר מומר לדוד ה' רועי לא אחסר ושיר המעלות האחרון שבכולם והלל הגדול כ"ו כ"ל חסרו, וברכת השיר נשמת וחותם בישבת, וכן מנהג צרפת, אך מנהג ספרד ופרובינצא כרב יהודה אמר רב כאשר כתבו רב עמרם ורבינו האלפסי זצ"ל, ותניא ר' אלעזר בן פרטא מוסיף בה דברים רבי כופל בה דברים ומסיק מוסיף לכפול מאורך ולמטה ולא נחלקו כך קבלתי, ומעם לכפול מפני שמי שאמר זה לא אמר זה, וכן שנים אמרו פסוק אחד וחולקין אותו וכופלין אנה ה' אנה ה', וסימן דיא"ש אדי"ש כשרדך, דוד ישי אחיו שמואל כולם, וכל פסוק כפרשה חשוב לכפול כאדם שגומר חסרו, וכן מנהג צרפת לכפול עד הודו שבסוף:

צ) ולגמור את ההלל אין מברכין בלילי הפסח לפי שחולקין אותו באמצע לפי שאין אומר שירה אלא על היון כוס ראשון מהדרו בקידוש כוס שלישי בברכת המזון כוס ד' בהלל, שני כמה מהדרו כי האגדה ספור דברים בעלמא הוא על כן צריך לומר בכוס שני מקצת הלל, ועל שם שחולקין אותו שנינו כוס רביעי גומר עליו ההלל שלא לדלג כראש חדש:

צא) יסוד העמרמי בין שלישי לרביעי לא ישתה אלא כוס של ברכת המזון לכר ולגמור את ההלל בכוס רביעי, מה טעם ראינו מפטירין אחר הפסח אפיקומן ולא אחר המצה, וכבר אמרנו לעיל דלא מן השם הוא זה מן המשנה והירושלמי. יסוד העמרמי ואם ירצה

ירצה לשתות עוד כוס אחד אחר שיאמר עליו הלל הגדול הרשות בידו ד'ת' כוס חמשי אומר עליו הלל הגדול דברי' מרפון וי"א ה' רועי לא אחסר, מהיכן הוא הלל הגדול רב יהודה אמר מהודו לה' עד על נהרות בבל ור' יוחנן אמר משיר המעלות עד על נהרות בבל, ואנו נוהגין כרב יהודה ואע"ג דפליג עליהו' יוחנן, וכן המנהג בשתי ישיבות, וכן כתב רב שלום גאון זצ"ל. ובהלכות פסוקות לרב יהודאי ז"ל אסור למיכל (שום) מרעם בתר אפיקומן ולא למישרי בתר כסא דברכתא וכסא דהלילא ואי בעי למישרי מים ישתה :

צב) וכתב רב נטרונאי גאון ז"ל ארבעה כוסות של פסח חובה הן ואי אפשר שלא לשתות ואם לא שתה לא יצא ידי חובתו וחייב מלקות דרבנן, ואם אינו מוצא יין ברחוק כמה פרסאות או שהיה בספינה ואין לו תקנה להביא יין ישרה צמוקים במים ויעשה ד' כוסות, שכן שנו חכמים יין צמוקין לא יביא לקרבן ואם הביא כשר, וכיון דלקרבן אם הביא כשר אגן אפילו לכתחילה מקדשין ומברלין עליה במקום שאי אפשר, ואני אומר כיון דלקרבן אם הביא כשר דיעבד אבל לכתחילה לא, אגן אפילו לכתחילה, ואף במקום שאיפשר למצוא אחר, דאי בלא איפשר אף לקרבן כשר להביא לכתחילה, ואף במקום שאיפשר למצוא יין אם הביא כשר לקרבן, (אב"ן) :

צג) יסוד העמרמי ואוהם האומרים בלילי הפסח אשר בחר בנו לרוממנו וכו' מעות הוא מפני שקידוש אחד הוא לכל המועדות אלא שיש לכל אחד ואחד מאורע שלו. אמרינן בע"פ לגבי ברכת המזון דמר קפיד אכסא פגומה ומר אחצבא פגומה מר בר רב אשי קפיד אחצבא פגומה, וקפיד לכתחילה משמע שהיה מחור אחר יין שאינו פגום משום הקריבהו נא לפתחך, וכן לכל הברכות שנתקנו על היין יש להקפיד ולבקש אם יוכל למצוא יין שאינו פגום לקדש עליו, וזלתי לברכת הנהנין שאף אם שחו אלף בני אדם בכוס אחד השותה ממנו אחריהם צריך לברך בפה"ג דאסור ליהנות ממנו בלא ברכה ואין בו דין טעמו פגמו כי אם לברכה שעליו חובה לעשות ככל הברכות שנתקנו על היין, ואף ברכת המזון אע"ג דאי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל כיון דאכיל ליה מיחייב בברכת המזון מדאורייתא דכתיב ואכלת ושבעת וברכת, מכל מקום אם לא ימצא יין שאינו פגום טוב לו לברך על הפגום מלברך ולקדש בלא יין, וכי קפיד מר בר רב אשי אחצבא פגומה הני מילי כחביות קמנות שלהן של חרם כאותן של בני ספרד אבל בחביות שלנו באותן של צרפת ופרובינצא אין להקפיד כך כתב רבינו שמואל ז"ל, ולא יתכן דכיון דמשום הקריבהו נא לפתחך הדבר הלוי מה לי גדולים מה לי קטנים, ומנין לנו שמר בר רב אשי לא היו לו חביות גדולות, על כן בכללן יש להקפיד :

צד) מצאתי בשוהר טוב והקוראים את ההלל צריכים להיות ג' כרי שיאמר האחד לשנים הודו, ואע"פ שהדבר ברור הוא וידוע דר' כוסות שתקנו חכמים אף ביחוד תקנום וכדאמר ש"מ ברכה מעונה כוס ואף ביחודי ואין צריך ראייה כי בודאי היחיד חייב לעשות וזכר לד' גאולות ככל הרבים ביחד, מכל מקום לעשות מצוה מן המוגהר צריך אדם להיות זריו ונשכר להתחבר עם חביריו ולהיות שלשה לכל הפחות ולברך בזימון ולקרוא את ההלל כדאיתא בשוהר טוב. יבקש רצון, יהו רצון מלפני אלהינו שבשמים שנוכה לחוות בנועם ה' ולבקר בהיכלו למען שמו הגדול הנכבד והנורא ושנוכה לבנין בית המקדש במהרה בימינו ואז נעשה כל סדר הפסח בירושלים עיר הקדש, אמן אמן נצח סלה, (אב"ן הירחי) :

הַלְכוּת יוֹם טוֹב

צה) יום טוב שחל להיות בע"ש לא יבשל בתחילה מיו"ט לשבת, אבל מבשל הוא ליו"ט ואם הותר הותר לשבת, ועושה אדם תבשיל מערב יו"ט וסופך עליו לשבת ב"ש אומרים שני הכשילין וכו' אומרים תבשיל אחד ואמר רבא הלכתא כתנא דין ואלויבא דב"ה